

VÝKLADOVÝ SLOVNÍK
GENERACE Z

3 KROKY K MOTIVOVANĚJŠÍM
ŽÁKŮM

COVID-19 JAKO NEMOC
Z POVOLÁNÍ

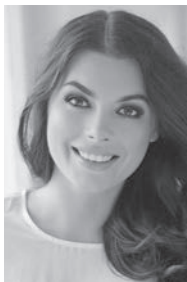
JAK NA VYUČOVÁNÍ PŘES
VIDEOKONFERENCE

AKTIVNÍ OBČANSTVÍ

SEXUÁLNÍ VÝCHOVA JINAK

SLOVO ÚVODEM

Vážené čtenářky,
vážení čtenáři,

zatímco u nás panovalo rozmarne léto, německá kancléřka Angela Merkel ve svém srpnovém projevu varovala před podzimní vlnou koronaviru. „Chci udělat vše, co je v mých silách, abych zajistila, že naše děti nebudou poraženy pandemií. Školky, školy a vzdělávání našich dětí musí mít nejvyšší prioritu.“ Prázdninám již dávno odzvonilo a našim školám 14. října také, na jak dlouhou dobu, nikdo netuší. Vzdělávání se opět přesunulo ze škol do domácností a nabylo online podoby bez ohledu na technické dovednosti učitelů či možnosti internetového připojení žáků. Současná pandemie mění vzdělávání více než reformy, které se o to snažily v minulosti, tempem, jež je na poměry školství doslova převratné. Děti, které neznají školní docházku několik měsíců za sebou, jsou v naší společnosti novým fenoménem, který nelze srovnávat s uhelnými prázdninami, dokonce ani s přerušovanou výukou za války. A není pochyb, že se takto dlouhá doba distanční výuky negativně podepíše na prohloubení rozdílů v dostupnosti vzdělávání i úspěšnosti žáků, před čímž varuje také zpráva OECD Schooling disrupted, schooling rethought. Je proto namístě se ptát, jaké systémové změny je třeba v této době udělat, aby se co nejvíce minimalizovala rizika pro žáky ze slabého socioekonomického zázemí. Nenastala příhodná doba pro revizi některých postupů, které jsou již několik let v rámci pedagogické veřejnosti diskutovány? Neměli bychom se zamyslet třeba na tím, zda je skutečně férové požadovat jednotné přijímací řízení na střední školy, když nevíme, jak bude vypadat výuka žáků devátých ročníků? Nejistoty není v posledních dnech zrovna málo, jisté však je, že tak jako každá krize i tato může naše školství posílit, tedy za předpokladu, že se oblast vzdělávání stane skutečnou, a ne pouze deklarovanou prioritou. A jisté je i to, že náš časopis se bude snažit dále nabízet prostor pro diskusi o možných cestách ke zdravému školství.

Přeji vám hlavně zdraví.

Markéta Beková,

odborná editorka Učitelského měsíčníku

OBSAH

INFORMUJEME

Škola jako místo setkávání potřinácté |

doc. PhDr. Lenka Krejčová, Ph.D. 2

Kvalita vzdělávání v jednotlivých krajích České republiky |

PhDr. Ondřej Andrys, MAE, MBA, MPA 3

COVID

Učitel s rouškou | Mgr. Martina Chmelová 5

Covid-19 jako nemoc z povolání | Mgr. Alice Frýbová 7

PRÁVNÍ PORADNA

Co mám dělat, abych neporušoval GDPR? | Mgr. Alice Frýbová 9

Přesčasová práce a výkon nadúvazkových hodin |

Mgr. Martin Kaplán 10

MOSTY MEZI ŘEDITELNOU A SBOROVNOU

Slova za to nemohou aneb Školní kurikulum |

PhDr. Václav Trojan, Ph.D. 12

KOMUNIKACE

Informovat rodiče včas je zásadní prevence nedorozumění

a konfliktů | Mgr. Zuzana Svobodová, Ph.D. 14

Výkladový slovník generace Z pro učitele | Aneta Košíková 16

UČITELSKÉ ŘEMESLO

Líný učitel hodnotí | Robert Čapek 18

Tři kroky k motivovanějším žákům | Mgr. Libor Komárek 19

Za chybu žáky netrestejte, pracujte s ní |

Michal Orság; Mgr. Květa Sulková 21

Úlohy z mezinárodních šetření PIRLS a TIMSS |

PhDr. Josef Basl, Ph.D.; Mgr. Zuzana Janotová 22

PBIS: Jak zavádět celoškolskou preventivní podporu chování žáků |

Mgr. Anna Kubičková; Mgr. Lenka Hečková 25

Dětem i divákům je třeba se trefit do noty | Markéta Popelářová .. 28

TECHNIKA A TECHNOLOGIE

Jak na vyučování přes videokonference | PhDr. Ondřej Neumajer, Ph.D.;

Alexis Katakalis, MSc; Mgr. Ivan Čermák 30

Panely ÁMOS vision informují po celém Česku | Richard Prajsler... 31

AKTIVNÍ OBČANSTVÍ

Jak se žáky bezpečně prožít události 20. století |

Mgr. Věra Tůmová 33

Aktivní občanství jako téma mezinárodní spolupráce |

Zuzana Čílová 35

Žákovský parlament v životě školy | Ing. Veronika Pevná 37

ZAMYŠLENÍ NAD

Problémy nemají jednoduchá řešení | PhDr. Václav Mertin 39

PŘEDSTAVUJEME

Jsmo učitelským hlasem, který je slyšet | Mgr. Petra Mazancová ... 41

Otevřeno inovuje vzdělávání učitelů | Dominik Lipovský 42

Sexuální výchova jinak | Nela Faltusová 44

RECENZE

Učitelské sbory základních škol a jejich sociální klima |

prof. PhDr. Jan Průcha, DrSc. 47

Škola jako místo setkávání potřinácté

LENKA KREJČOVÁ

Ve čtvrtek 17. září 2020 se v prostorách Filozofické fakulty UK a pod křídly katedry psychologie FF UK i nakladatelství Wolters Kluwer, redakce školství, konal již třináctý ročník konference Škola jako místo setkávání. Možná to byla jedna z posledních hromadných akcí tohoto školního roku, na které jsme se ve větším počtu sešli tváří v tvář. Pojďme na ni letmo zavzpomínat a těšit se na další ročník i podobné akce, při nichž se budou opět setkávat ti, jimž současné školství není lhostejné.

Před 14 lety jsme se na katedře psychologie bavili o tom, že známe mnoho pozoruhodných škol i jiných školských zařízení a projektů různých organizací, které se pohybují ve školství, a v neposlední řadě výzkumných studií, které realizují akademici. Současně jsme si uvědomili, jak často slyšíme, co všechno ve školství nefunguje a co by se mělo změnit. Rozhodli jsme se tehdy, že vybudujeme „ostrůvek pozitivní deviance“, na kterém se sejdou ti, kteří se mohou něčím ve školství pochlubit, ukázat, co funguje, co se daří, co si zaslouží pokračování. Budou se vzájemně inspirovat, sdílet, navazovat kontakty. Nevíme, zda máme mít radost, nebo být nešťastní z toho, že naše původní motivace je stále relevantní, nicméně konference, která tehdy vyplynula z přátelské diskuse několika kolegů, se koná každoročně a stále je namístě takové pozitivní momenty podporovat a řádně zdůrazňovat.

Konference se tradičně koná na jaře. Letošní ročník, možná bude něco na tom, že byl třináctý, byl z pochopitelných důvodů přesunut na podzim. Na jaře jsme doufali, že organizace takové akce bude snadnější, opak byl pravdou. Do posledního okamžiku jsme čekali, zda se budeme moci setkat tváří v tvář. Nakonec jsme se všichni zúčastnili s rouškami a za přísných hygienických podmínek, ale podařilo se vše uspořádat, ač účastníků byla přibližně polovina běžného počtu. Někteří museli zůstat ve škole, protože jejich kolegové chyběli ze zdravotních důvodů, jiní museli zůstat doma, neboť byli sami nemocní. Všechna odhlášení byla provázena slovy podpory konference i slovy lítosti, že to dotyčným letos nevyjde. Konference už má totiž své stálé hosty. Někteří tváře vídáme při registraci každoročně. Někteří dokonce už ze školství odešli a užívají si zasloužený důchodový čas, ale na konferenci se stejně rádi vypraví, což nás vždy potěší.

Letošní konference byla zahájena křtem několika publikací nakladatelství Wolters Kluwer. Samozřejmě nešlo opominout časopis *Učitelství měsíčník*, kterým právě listujete a který spatřil světlo světa právě v letošním roce. Účastníci konference jedno číslo měsíčníku také obdrželi ve svých konferenčních taškách. Někteří přednášející už se chystají, že do časopisu své příspěvky zpracují v písemné podobě.

Pozornost si rozhodně zaslouží křest publikace *Kariérové poradenství na každý pád* kolektivu autorek S. Pýchové, H. Košťálové, D. Madzirové a P. Drahoňovské. Téma kariérového poradenství a kariérového vzdělávání je jedním z těch, která se začala na konferenci v průběhu uplynulých let objevovat stále častěji. Nejinak tomu bylo i letos a rozhodně si zaslouží naši pozornost. Pod názvem, který mnozí znají již desítky let, se skrývají nové trendy i nové odborné podněty pro dnešní školství.

Navzdory letošním okolnostem s radostí konstatujeme, že na programu bylo 41 přednášek, kterých se ujalo 49 přednášejících. Někteří příspěvky mají již roky tradiční charakter. Jsme rádi, že učitelé ze škol stále častěji představují školní projekty, speciální výukové metody i inovativní didaktické pomůcky a postupy, které se jim ve školách osvědčují a mohou být inspirací pro jiné.

Po řadu let, kdy se konference koná, máme příležitost sledovat, jaká témata se ve školství objevují, která jsou věčná a stále aktuální, co nového se řeší. Bylo období příspěvků, které se zaměřovaly na digitalizaci ve školách, využívání i zneužívání moderních technologií. Tato problematika je stále na pořadu dne. Mezi tématy začíná dominovat péče o duševní zdraví žáků i jejich učitelů a hledání podpor vzájemného soužití obou stran ve školním prostředí. Stálým zdrojem inspirace jsou také příspěvky zaměřené na podporu personálních, sociálních i občanských kompetencí žáků.

Samostatnou sekci letos v rámci konference uspořádala Česká společnost „Dyslexie“, která se transformovala, získala nové vedení, definovala nové vize a více se chce zaměřovat na komplexní rozvoj čtenářské gramotnosti. Pokud by vás téma více zajímalo, určitě vás ráda uvítá mezi svými členy.

Úsměvy a poděkování za akci, které provázely loučení s účastníky, jsou nám dokladem, že se třináctý ročník

konference Škola jako místo setkávání opět povedl. Těšíme se na vás při dalším setkávání!

doc. PhDr. Lenka Krejčová, Ph.D.,

katedra psychologie FF UK, DYS-centrum® Praha, z. ú., ZŠ Poznávání, s. r. o.

Kvalita vzdělávání v jednotlivých krajích České republiky

ONDŘEJ ANDRYS

Povinností státu, reprezentovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, je řídit vzdělávací soustavu v České republice a zajistit podmínky pro to, aby bylo možné dětem, žákům i studentům (dále jen „žáci“) na všech místech země poskytovat kvalitní vzdělávání. To je úkolem jednotlivých škol, s podporou jejich zřizovatelů. Zpětná vazba o kvalitě poskytovaného vzdělávání je pak velmi důležitou podmínkou pro nastavování tzv. evidence-based policy, tedy opatření, která se zakládají na reálných datech a mají potenciál kvalitu vzdělávání kontinuálně zvyšovat.

V rámci hodnocení kvality a efektivity vzdělávání poskytuje Česká školní inspekce školám a školským zařízením všech zřizovatelů využitelné informace o podmínkách, průběhu i výsledcích vzdělávání. Na úrovni vzdělávacího systému, ale i pro řízení vzdělávání ze strany krajů nebo intervence ze strany obcí s rozšířenou působností či přímo zřizovatelů nabízí Česká školní inspekce souhrnné výstupy v podobě různých zaměřených tematických zpráv nebo zpráv výročních.

I když má většina kvalitativních zjištění plošný, a tedy systémový charakter, pohled z úrovně jednotlivých krajů nebo i nižších územních celků a jejich specifik ukazuje řadu informací v ještě trochu jiném světle.

Právě sledování a vyhodnocování krajských odlišností, resp. faktorů, které výrazně determinují kvalitu a efektivitu vzdělávání a zejména výsledky, kterých ve vzdělávání žáci v jednotlivých regionech České republiky dosahují, je velmi důležitým úkolem rezortu školství, který je reflektován i v připravovaných strategických dokumentech (Strategie 2030+). Strategie se totiž nezabývá pouze konstatováním, že je potřeba zlepšovat výsledky, ale také hovoří o podmínkách, které je nezbytné vytvořit, aby mohl vzdělávací proces probíhat kvalitně, aby ve školách působili osobnostně

zralí a odborně dobře připravení pedagogové, kteří budou mít podporu specializovaných pozic, aby ředitelé měli více prostoru na vedení pedagogických sborů nebo aby školy, které působí v oblastech s více ohroženými žáky, měly k dispozici adekvátní materiální vybavení, například pro realizaci distančního vzdělávání nebo podpory žáků, kteří se nemohou např. z důvodů dlouhodobé nemoci účastnit prezenční výuky.

V uplynulém období Česká školní inspekce ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy připravila samostatné **analýzy vybraných faktorů ovlivňujících vzdělávání v jednotlivých krajích České republiky**, které se mohou stát velmi důležitým podkladem pro další diskuse o zvyšování kvality vzdělávání. Při řízení vzdělávání i při hodnocení jeho kvality a efektivity je tak potřeba postupovat s respektem k tomu, jaké faktory v příslušném území vzdělávání ovlivňují.

Dlouhodobá zjištění ukazují, že v České republice existují významné rozdíly mezi jednotlivými školami v regionech spočívající zejména v průměrném socioekonomickém statusu žáků (SES), kteří konkrétní školy navštěvují. Tyto rozdíly se pak promítají do vzdělávacích výsledků v různých oblastech

INFORMUJEME

mezinárodních šetření (čtenářská, přírodovědná, matematická gramotnost) i národních zjišťování. V principu jde o to, že v prostředí České republiky nerozhodují o úspěšnosti žáka ve vzdělávání primárně jeho studijní předpoklady, ale mnohem více je jeho školní úspěšnost ovlivněna tím, z jakého socioekonomického prostředí pochází (rodinné zázemí, území, ve kterém žije, a do jaké konkrétní školy chodí – opět ve vazbě na specifika a faktory, které v daném území silně působí). I proto se ministerstvo v připravované Strategii 2030+ zavázalo k takovým opatřením, která povedou ke snižování rozdílů mezi školami a obecně ke snižování vzdělávacích nerovností. Školy by měly dostávat takovou podporu, která jim umožní alespoň částečně eliminovat rozdíly dané domácím zázemím žáků, kteří konkrétní školu navštěvují.

Rozdělení krajů do skupin podle SES

Pozn.: Standardizováno, průměr ze tří mezinárodních šetření – PIRLS, TIMSS, PISA.

Česká republika se od roku 1995 zapojuje do mezinárodních šetření výsledků žáků, která nám poskytují cenné informace o výkonu tuzemské vzdělávací soustavy a jejich jednotlivých složek v mezinárodním srovnání. V tomto ohledu je důležité sledovat především procentuální zastoupení žáků, kteří dosahují nižší než tzv. druhé gramotnostní úrovně. Tato úroveň je považována za hraniční pro úspěch v dalším vzdělávání a pod tuto úroveň spadají žáci, kteří nemají ani elementární čtenářské a matematické dovednosti. To má následně značný vliv na výskyt negativních jevů, jako je např. podíl exekucí pramenících z nízké finanční gramotnosti, která je se základními dovednostmi úzce provázána. Nízká čtenářská gramotnost má pak důsledek takový, že absolventi nejsou schopni vyhledávat a analyzovat informace nejen z knih, ale ani z médií, málo se orientují v současném dění a nejsou schopni získané informace vyhodnotit a využít v osobním, občanském i pracovním životě. Vysoký podíl absolventů základních škol, kteří nedosahují ani druhé gramotnostní úrovně, má dopad na budoucí socioekonomický rozvoj kraje. V době ekonomické krize se lidé s nižším vzděláním dokážou o sebe postarat jen s obtížemi, a následně tak roste počet žadatelů o sociální podporu.

Obdobně lze nahlížet na výsledky žáků v jednotlivých krajích dosažené v rámci různě zaměřených národních testování,

kteřá Česká školní inspekce každoročně v různých ročních, předmětech, vzdělávacích oblastech i gramotnostech a na různých stupních počátečního vzdělávání realizuje.

Velmi důležitým ukazatelem je také stav regionálního školství v oblasti personálního zajištění vzdělávacího procesu. Pro hodnotící účely se zohledňuje jak kvalifikovanost pedagogických pracovníků definovaná v zákoně o pedagogických pracovnících, tak jejich aprobovanost, která je z pohledu dopadu na kvalitu vzdělávání a vzdělávací výsledky žáků ještě důležitější. Podíváme-li se např. na Zlínský kraj, je možné nadprůměrné výsledky, kterých žáci v tomto kraji v různě zaměřených testováních dosahují, provázat mimo jiné právě s vysokou mírou kvalifikovanosti i aprobovanosti učitelů působících ve školách tohoto kraje. Z opačného hlediska je pak možné poukázat na situaci v Karlovarském kraji, Středočeském kraji, Ústeckém kraji a v Praze, stejně jako na středové hodnoty jak z pohledu výsledků žáků, tak z pohledu personální situace v pedagogických sborech v případě Královéhradeckého kraje, Plzeňského kraje nebo kraje Libereckého. Z hlediska rozsahu výuky vedené neaprobovanými učiteli je situace napříč kraji nejhorší na druhém stupni základních škol, kde dosahuje v celorepublikovém průměru podílu 27,4 %, a následně v nematuritních oborech středních škol, jejichž žáci zároveň vykazují podprůměrné vzdělávací výsledky. Snaha o zabezpečení co nejvyšší aprobovanosti výuky by tedy měla představovat jednu z priorit regionální vzdělávací politiky ve všech krajích. Vedle toho je třeba usilovat o maximální zajištění odborných služeb ve školách ze strany specialistů – speciálních pedagogů či školních psychologů. I v tomto směru je situace napříč regiony komplikovaná a znevýhodněné kraje, jako je např. kraj Karlovarský, se navíc potýkají s výrazným nedostatkem těchto specialistů, nejen přímo ve školách, ale i ve školských poradenských zařízeních.

Je skutečně velmi důležité sledovat kvalitu vzdělávání z pohledu faktorů, které v jednotlivých územích vzdělávání silně ovlivňují. I proto bude velmi dobře, najdou-li si k pročtení těchto regionálně zaměřených analytických dokumentů čas také učitelé jednotlivých druhů škol. Dokumenty pro jednotlivé kraje jsou zveřejněny na www.csicr.cz.

PhDr. Ondřej Andrys, MAE, MBA, MPA,
náměstek ústředního školního inspektora

ČSI

Učitel s rouškou aneb Co je důležité v současné době

MARTINA CHMELOVÁ

Máme za sebou více než první měsíc školní docházky, která probíhá na mnohých místech nestandardním způsobem – od karantény jednotlivých žáků, uzavření některých tříd nebo rovnou celé školy až po převedení výuky na distanční vzdělávání. Nouzový stav už opět vstoupil mezi nás a zatím nikdo nemá představu, co přesně bude přinášet. Neustále se měnící postupy a doporučení vyžadují být ve střehu a permanentně sledovat, vyhodnocovat a přemýšlet, jak potřebná opatření zajistit. Mnohé věci nyní známe, už nejsou nové, neznámé. Dalo by se říci, že z „akutního onemocnění“ v podobě jarní karantény, nouzového stavu a totálního lockdownu celé společnosti na všech úrovních přecházíme do „chronické fáze onemocnění“ podzimní epidemie s nyní vyhlášeným nouzovým stavem, o kterém zatím máme mlhavé představy.

Celý rok 2020 má nejen pro školní vzdělávání značně nestandardní průběh. Epidemická opatření, měnící se podmínky a trvalá zátěž už od jarních měsíců mohou vyvolávat různé reakce od paniky přes chaos, zmatek, zlost po apatii atd. Byl narušen systém běžného školního roku, tedy jeho počátek s adaptační fází, standardní průběh a výkyvy energie a dynamiky během jeho jednotlivých částí. Tlak a změny pokračují dále. Nejedná se pouze o změny na úrovni jedince, zasazeny jsou veškeré vrstvy žití nás všech – zdraví nebo jeho ohrožení, práce, volný čas, vzdělávání, koníčky, vztahy, samotná existence v podobě hroucení se celých oborů a živností.

Učitelství patří mezi pomáhající profese, kde je nedílnou součástí výkonu práce kromě vlastní odbornosti (pedagog musí vědět, co, koho a jak učit) blízký vztah s druhými, tedy s dětmi, kolegy, rodiči. Březnové zastavení celé společnosti mělo vliv na změnu chodu školy, ale zároveň na to, jakým způsobem a jak rychle se učitel s danou věcí vyrovnal, jak nastartoval své adaptační mechanismy, co mu fungovalo, jaké byly nástroje, kterými obnovil a udržel hladinu své psychické odolnosti s ohledem na osobní životní situaci, věk, skutečnost, kde a s kým žije, atd. Učitel je lidská bytost, která žije svůj soukromý život se vším, co k tomu patří, s radostmi a úspěchy, s trápením, krizemi a bolestmi. Aby mohl učitel dobře podporovat děti, je velmi důležitá jeho vlastní psychická stabilita a odolnost. Děti sají jako houby a je pro ně důležité vidět, co učitel s danou situací dělá, jak ji komunikuje.

Některé vlohy pro nastavení psychické stability si přinášíme na svět ve své genetické výbavě, některým dovednostem se učíme v rodině, jiným v průběhu dospělého života. Vždy je výhodou ho podpořit a jít mu naproti. Hladina energie významně ovlivňuje způsob zvládnutí pedagogického procesu,

komunikaci s dětmi, rodiči a kolegy. Učitel může mít výtečné vzdělání, znalosti a dovednosti týkající se toho, co a jak učit, avšak pokud vyhoří, je unavený nebo v dlouhodobé těžké a složité životní situaci, se kterou si neví rady, uplatní jen minimum ze svého potenciálu. Veškerou snahu zaměří na zakrývání svých problémů, které je energeticky náročné. Takový učitel ztrácí energii, náboj, kapacitu, což se odrazí na výkonu a v kontaktu s dětmi, kolegy, rodiči.

Současná situace je výjimečná tím, že zasahuje kompletně celou společnost. Obecně lze říci, že stres a krize jsou součástí našeho života. Nelze uspořádat podmínky, aby nás tyto jevy nepotkávaly. Můžeme jen zcela minimálně ovlivnit to, že se podobné situace do našeho života nebudou dostávat. Co však ovlivnit lze, je to, co se sebou v takových situacích můžeme dělat. Na prvním místě stojí povědomí o reakcích na složité informace, pochopení, jak těmto informacím rozumíme my sami, jaké máme projevy, co s nimi děláme a co nám funguje a co ne. Rozšiřování vlastní citlivosti a vnímavosti je užitečné také proto, že ožívujeme a rozšiřujeme své receptory pro vnímání potřeb druhých.

Krátkodobý stres nás posouvá ve výkonu. Je to běžná fyziologická reakce našeho organismu, kdy tělo zaplaví stresové hormony, které nás připraví do akce. Tato reakce většinou odezní v řádu hodin a tělo a psychika se vrací do běžné klidové úrovně. U dlouhodobého stresu se však jedná o dobu mnohonásobně delší. Počítá se řádově v týdnech a měsících, což může mít na tělo a psychiku neblahé účinky. Důsledky dlouhodobého stavu s vysokými hladinami stresových hormonů mají dopad na naši kapacitu pro zvládnutí zátěže, na trpělivost, paměť, imunitu, soustředění, celkový zdravotní stav, spánek, regeneraci, chuť k jídlu, sex, průběh nebo vznik konkrétního onemocnění, schopnost fungovat ve vztazích atd.

COVID

Za tyto reakce je odpovědný tzv. plazí mozek (mozkový kmen a limbický systém), tedy vývojově nestarší část mozku. Jeho důležitou součástí je amygdala, což je malý útvar velikosti mandle. Představme si ho jako velicí středisko, které je 24 hodin 7 dní v týdnu v pohotovosti a účastní se zpracování podnětů z okolí i vnitřku těla. Přináší informace o tom, co je dobré, co známe, čeho se nemusíme bát nebo naopak že musíme být ve střehu a musíme konat. Poslední dvě situace již vyvolávají kaskádu nevědomých, tedy automatických neurohumorálních reakcí, které fyziologicky „ladí“ lidské tělo do nejčastějších stresových reakcí typu útěk nebo útok. Útěk nebo útok mohou mít různé projevy – třeba jen že neodpovíme, i když slyšíme dobře, nebo naopak zakřičíme a vybuchneme.

Projevů je celá řada, všechny se společným jmenovatelem vysoké hladiny stresových hormonů, hlavně kortizolu, který má mnoho neblahých účinků na fungování organismu, pokud se jedná o jeho dlouhodobé působení.

Jarní a podzimní epidemie a veškeré změny a opatření s tím související generují zátěž pro všechny účastníky vzdělávání. Musíme si uvědomit, že u části osob se mohou projevovat různé reakce na současnou složitou situaci a zároveň že tato situace může prohlubovat naše dlouhodobé problémy. Ve třídě si u dětí můžeme všimnout narůstající apatie, nedostatku energie, ztráty motivace a chuti k práci nebo naopak nárůstu problémového chování v podobě neklidu, nepozornosti, neschopnosti soustředění. Může jít o reakce na to, co je potkává ve škole a jinde.

Z pohledu na počátek školního roku v září, kdy se mnohé děti sešly ve škole po dlouhé době, jsme mohli zjistit, že část dětí jarní karanténu přestála dobře a začlenila se rychle a bez problémů. Část dětí potřebovala určitý čas pro zpracování emocí a prožitků. Další část však potřebovala a možná stále potřebuje mnohem delší čas než jeden týden, který byl většinou učitelům doporučen jako období, kdy by se měli více věnovat prvkům sociálně-emočního učení, více si s dětmi povídat, sdílet. V tento okamžik učitel sám pro sebe potřeboval hodně energie, aby mohl vést děti a zároveň v rámci svých bezpečných možností sdílet, co fungovalo jemu samotnému, co bylo dobré, co se dařilo, ale i co se nedařilo.

Z doporučení psychologů vyplynulo, že podzimní adaptace ještě před příchodem druhé vlny epidemie bude vyžadovat dobu zhruba šesti až osmi týdnů na usazení emocí a opětovné vnímání bezpečí, nastavení pracovních návyků a rituálů s pomalým postupným náběhem zátěže, např. formou zkoušení a známkování. Doporučená doba respektovala standardní čas nutný k řádnému uklidnění limbického systému po uplynulém období. Tento proces je však narušen, protože přichází druhá vlna opatření.

Učitel se tak opakovaně dostává mezi mlýnská kola. Na jedné straně stojí požadavky a nároky školy a rozsah ŠVP

(dohnat, zvládnout látku) a na druhé straně úkol podpořit děti při zvládnání emocí a zátěže. Je nutné si však uvědomit, že v případě, že stres dlouhodobě pokračuje, jsou vyřazeny analytické funkce mozku a žádné dítě se nenaučí nic nového.

Pro učitele dnešních dnů se jedná o velkou výzvu. Sám musí hledat mechanismy pro vyrovnání se se situací, startovat své podpůrné zdroje, být si vědom toho, co se děje, nacházet v čase neustálých změn, o co se může opřít, co je důležité, kde v chaosu nacházet a vytvářet řád a pořádek, jak pracovat s neustálou změnou. Mohou pomáhat rituály, sdílení, odpočinek, pohyb, zkrátka je třeba vědomě užívat vše, co nám pomáhá uvolnit vnitřní tlak a získat vydanou energii zpět či nashromážděnou energii vypustit.

Nedílnou součástí příprav učitele by vždy měl být čas pro sebe, rozšiřování dovedností, jak stabilizovat sám sebe, jak pracovat se svou energií i s energií dětí. Učitel potřebuje ukonejšit svůj limbický systém i limbické systémy dětí a cítit se v bezpečí. Děti se učí nápodobou, a potřebují proto vidět svého učitele v kondici a v klidu. Jinak je výsledek nejistý a učitel vydá neefektivně příliš mnoho energie a síly bez očekávaného výsledku.

Co doporučit v této době?

1. Stále do učení zařazovat prvky sociálně emočního učení, ptát se dětí, jak se mají, co je pro ně dobré a co funguje (upevňovat zdravé vzory chování). Zároveň připouštět a pojmenovávat, že současná situace je nestandardní, nejedná o selhávání, ale o reakce na nestandardní situaci (mít na paměti, že nervový systém dětí je nezralý a že možná to nejdůležitější, co je můžeme v tomto období naučit, je více poznat samy sebe, co jim funguje, a učit je mluvit o svých potřebách).
2. Pracovat více týmově a uzavírat dohody, netlačit na výkon, umožňovat opravy známkování.
3. Mít na paměti, že tlak na výkon může mít za následek ne zvýšení, ale snížení výkonu, apatii a nedostatek energie.
4. Dbát na dostatek času pro sebe, podporovat a zvyšovat svoji regeneraci a kapacitu.
5. Učit se novým technikám, jak zacházet sami se sebou v těžkých situacích, jak lépe rozumět svým i dětským potřebám.
6. Nebát se v případě potřeby vyhledat odbornou pomoc a doprovázení.
7. Dělat si každý den radost i maličkostmi. Každý den se na něco těšit!

Užitečné tipy

Tipy a triky pro práci s dětmi

- **Metodický materiál poradny Vigvam (<https://www.skolkabambino.cz/files/az-se-sejdeme-ve-skole->**

srpen-2020.pdf) – obsahuje tipy a inspirace pro práci s dětmi v mateřských školách a na prvním a druhém stupni ZŠ

Zdroje pomoci pro upevnění a prohlubování vlastních dovedností v oblasti psychické stability

- **Psychoterapeutické poradenství pro učitele a vychovatele v době nouzového stavu a karantény** – linka Sociální kliniky (<https://www.socialniklinika.cz/>) – telefonická nebo online podpora zdarma
- **Biosyntéza pro pomáhající profese** (<https://www.biosynteza.cz/biosynteza-pro-pomahajici-osoby-ochutnavka>) – vhodné pro inkluzivní pedagogy a vychovatele; budeme se zabývat možnostmi pro zvyšování citlivosti a vnímavosti k potřebám svých i druhých osob
- **Biosyntéza pro učitele a školní psychology** (<https://www.biosynteza.cz/biosynteza-pro-ucitele-a-skolni-psychology>) – vhodné pokud hledáte nové zdroje inspirace ke své práci, považujete za důležité se sebevzdělávat a rozvíjet kreativitu nejen u dětí, ale i u sebe

Krizovou situací je událost, kterou lidé vyhodnotí jako nepříznivou, ohrožující to, co je pro ně důležité. Na úrovni velkých celků lze mluvit o „kolektivním stresu“, který vzniká spolupůsobením individuálního vnímání události, mediálního představení události, politických reakcí a vládního úsilí o přiřazení odpovídajícího významu dané události.

Použitý zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Krizov%C3%A1_situace

Mgr. Martina Chmelová, psychoterapeutka a lektorka rozvojových programů pro řídicí pracovníky ve školství a sociálních službách

Covid-19 jako nemoc z povolání

ALICE FRÝBOVÁ

O tom, že epidemická situace ve školství není dobrá, svědčí i moje vlastní zkušenost. Osobně znám dvě ženy, které onemocněly nemocí covid-19, a obě jsou učitelky. Jednou je moje maminka, která vyučuje na gymnáziu, druhou je kamarádka, která pracuje jako učitelka v mateřské škole. Obě se s největší pravděpodobností nakazily na pracovišti. Proto jsem si položila otázku, zda může být nemoc covid-19 považována za nemoc z povolání nebo za pracovní úraz a zda za ni nemocným učitelům může příslušet finanční odškodnění.

A. Je covid-19 nemocí z povolání?

Výsledek odborného právního posouzení se dá shrnout následovně. Onemocnění covidem-19 není pracovní úraz¹, ale v některých případech může být nemoc z povolání. To potvrzuje stanovisko výboru Společnosti pracovního lékařství ČLS JEP ze dne 25. 3. 2020 (dále jen „Stanovisko“)² a také stanovisko Ministerstva zdravotnictví³.

O odškodnění za nemoc z povolání žádá učitel svého zaměstnavatele. Ten se poté obrátí na pojišťovnu, u které je

povinně (ze zákona) pojištěn. Odškodnění tedy neplatí zaměstnavatel, ale jeho pojišťovna. Zaměstnavatel pouze komunikuje veškeré podklady s pojišťovnou. Učitel až na výjimky s pojišťovnou nekomunikuje.

Aby učitel mohl požadovat prostřednictvím zaměstnavatele odškodnění za nemoc z povolání, musejí být splněny následující podmínky:

- učitel byl pozitivně testován na příslušný koronavirus;
- nemoc covid-19 se u něj projevila klinickými příznaky (teplota, kašel, bolesti svalů, kloubů apod.);

¹ Zde se zcela ztotožňuji s úvahami a závěry v článku Mgr. Petra Juráně dostupnými zde: JURÁŇ, P. Onemocnění COVID-19 jako nemoc z povolání. *Epravo.cz* [online]. [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/onemocneni-covid-19-jako-nemoz-povolani-111072.html>.

² Dostupné zde: https://koronavirus.mzcr.cz/wp-content/uploads/2020/03/Stanovisko-v%C3%BDboru-Spole%C4%8Dnosti-pracovni%C3%ADho-l%C3%A9ka%C5%99stv%C3%AD-%C4%8CLS-JEP_CoVID-19-jako-NzP_ke-dni-25.-3.-2020-003.pdf.

³ Lze uznat onemocnění COVID-19 jako nemoc z povolání? *Ministerstvo zdravotnictví České republiky* [online]. [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://koronavirus.mzcr.cz/lze-uznat-onemocneni-covid-19-jako-nemoc-z-povolani/>.

COVID

- tyto příznaky jsou zaznamenány ve zdravotnické dokumentaci ošetřujícího lékaře – jinými slovy, učitel šel k lékaři a má o tom záznam;
- učitel onemocněl v době 2–14 dnů po kontaktu s osobou ve škole, která byla v té době infekční.

Příklad 1

Učitel učil žáka, který byl pozitivně testován na koronavirus a byl v době kontaktu s učitelem infekční. Na základě epidemiologického šetření hygienické stanice na škole byl učitel umístěn do karantény. Během karantény se u něj projeví známky onemocnění covid-19, měl bolesti svalů, kašel a vysokou teplotu. Na základě těchto příznaků podstoupil test na koronavirus, který byl pozitivní. Vzhledem ke zhoršení zdravotního stavu musel být učitel po dobu jednoho týdne hospitalizován v nemocnici. Následně doléčení konzultoval se svým praktickým lékařem. Nezávisle na tom, zda se učitel skutečně nakazil ve škole, jsou v tomto případě splněna kritéria pro vznik nemoci z povolání.

Příklad 2

Učitel učil žáka, který byl pozitivně testován na koronavirus a byl v době kontaktu s učitelem infekční. Na základě epidemiologického šetření hygienické stanice na škole byl učitel umístěn do karantény a podstoupil test na přítomnost koronaviru, který byl pozitivní. Učitel byl v karanténě, ale neměl klinické příznaky, jako je teplota, kašel apod. V tomto případě učitel sice byl pozitivní na přítomnost viru, ale nebyl nemocný. Nejsou tak splněna kritéria pro vznik nemoci z povolání.

B. Co může učitel po zaměstnavateli požadovat, pokud onemocněl nemocí z povolání?

1. Náhrada ušlého platu

Pokud je učitel nemocný, pobírá dávku nemocenského pojištění ve výši 60 % průměrného výdělku. Od zaměstnavatele může požadovat doplatek do průměrného výdělku, tedy přibližně zbylých 40 %.

2. Náklady na léčení

Pokud si učitel kupoval některé léky z vlastního, může požadovat od zaměstnavatele jejich placení.

3. Bolestné

Bolestné představuje odškodnění vytrpěné bolesti učitele a jeho výše se bude lišit podle závažnosti průběhu nemoci covid-19. Dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, se může v případě nemoci covid-19 pohybovat mezi 12 500 Kč až 150 000 Kč.

4. Ztížení společenského uplatnění

Ztížení společenského uplatnění představuje trvale zhoršený zdravotní stav v důsledku nemoci, a tím pádem horší vyhlídky učitele do budoucna. Příkladem ztížení společenského uplatnění u nemoci covid-19 by mohlo být trvalé poškození plic. Ztížení společenského uplatnění posuzuje lékař. Dle mého názoru bude nárok na odškodnění ztížení společenského uplatnění v případě onemocnění covid-19 zcela výjimečný.

5. Jiná škoda

Učitel může u zaměstnavatele uplatnit i jiné náklady, které mu v souvislosti s nemocí vznikly.

Závěr

Učitelé a jiní pedagogičtí pracovníci mohou uplatňovat vůči zaměstnavateli nároky vyplývající z onemocnění covid-19 jako nemoci z povolání. Budou však muset prokázat, že nemoc se u nich projevila klinickými příznaky, tyto příznaky jsou zaznamenány ve zdravotnické dokumentaci a zároveň že přišli v inkriminované době ve škole do styku s jiným nakaženým učitelem nebo žákem. Výše odškodnění bude záviset zejména na délce nemoci a závažnosti jejího průběhu, nicméně se dá očekávat, že se bude pohybovat v rámci desetitisíců až nižších statisíců korun. Odškodnění hradí pojišťovna zaměstnavatele.

Mgr. Alice Frýbová,
advokátka společnosti
Holubová advokáti, s. r. o.

HOLUBOVÁ' CZ

EDUJOB
práce ve vzdělávání

Hledáte zaměstnance?
Hledáte práci?
www.edujob.cz

Celá ČR

Co mám dělat, abych neporušoval GDPR?

ALICE FRÝBOVÁ

Obecné nařízení o ochraně osobních údajů, známé pod zkratkou GDPR, ukládá školám, aby zabezpečily údaje dětí, žáků či studentů. Když se údaje ztratí nebo zpřístupní nesprávné osobě, často se bude jednat o porušení GDPR. Podle Úřadu pro ochranu osobních údajů, který dodržování pravidel GDPR kontroluje, je právě neoprávněné zveřejnění či zpřístupnění osobních údajů někomu, kdo na to nemá právo, nejčastějším problémem, ohledně kterého se na něj lidé obracejí se svými stížnostmi. Školy se nejčastěji na Úřad pro ochranu osobních údajů obracejí, pokud byl jejich software napaden softwarem zvaným ransomware. To je druh škodlivého programu, který blokuje počítačový systém nebo šifruje data v něm zapsaná a pak požaduje od školy výkupné za obnovení přístupu.

V minulém, tomto a dalších číslech *Učitelského měsíčníku* představíme vždy jedno pravidlo, které by učitelé měli dodržovat, aby se vyhnuli problémům spojeným s GDPR. Pravidlo pro tento měsíc zní:

Pokud zasiláte žákům při výuce na dálku e-maily, zasílejte je výhradně ze své pracovní e-mailové adresy!

Tato rada souvisí s tím, co lze považovat za bezpečný prostředek komunikace na dálku. GDPR stanoví, že osobní údaje, tedy i informace o žácích uložené v e-mailu, mají být přiměřeně zabezpečeny. Nestanoví už, kdy se jedná o přiměřeně zabezpečení a kdy nikoliv. Přiměřenost se bude posuzovat i podle toho, co je předmětem komunikace. Zasílá-li učitel zadání domácích úkolů, prezentaci nebo jiné informace, které buď vůbec nejsou osobními údaji, nebo se nejedná o citlivé osobní údaje, pak je přiměřené zabezpečení jiné, než když zasílá individuální vzdělávací plán. Jinými slovy záleží na tom, co je obsaženo v komunikaci se žákem, resp. jeho rodičem.

E-mail je však vhodný pouze někdy a jen některý. Při komunikaci se žáky by se vždy mělo jednat o e-mail pracovní

a ideálně by komunikace měla být šifrovaná. Ze soukromého e-mailu by učitel neměl komunikovat se žáky nikdy.

Ani pracovní e-mail však není vždy dovolený. Dokumenty obsahující citlivé osobní údaje, jako je např. individuální vzdělávací plán žáka nebo individualizované e-maily o chování žáka zasílané rodičům, by neměly odejít ani z pracovního e-mailu. Vhodné je osobní předání nebo využití školního informačního systému školy.

Komunikace nesprávným informačním kanálem může mít pro školu, a tedy i pro učitele negativní důsledky. Je možné, že Úřad pro ochranu osobních údajů zahájí šetření nebo minimálně škole zašle tzv. vytýkáci dopis.

Mgr. Alice Frýbová,
advokátka společnosti
Holubová advokáti, s. r. o.

HOLUBOVÁ CZ

Potřebujete radu odborníka?

Využijte naši písemnou poradenskou linku.

Tato služba je poskytována všem předplatitelům zdarma.

Dotazy přijímáme písemnou formou na e-mail redakcers@rizeniskoly.cz

Odpověď zpracuje odborník na příslušnou problematiku a zašleme Vám ji zpět.

Přesčasová práce a výkon nadúvazkových hodin

MARTIN KAPLÁN

Práce přesčas a nadúvazkové hodiny jsou dva pracovněprávní instituty, jež bývají v praxi často zaměňovány. Cílem tohoto článku je definovat oba tyto pojmy a upozornit na rozdíly mezi nimi.

Práce přesčas

(§ 78, § 93, § 127 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákoník práce“)

Práce přesčas je prací konanou výjimečně, nařízenou zaměstnavatelem z vážných provozních důvodů. Zaměstnanec ji koná na základě pokynu zaměstnavatele mimo pravidelné rozvržení směn a v rozsahu, jenž přesahuje stanovenou týdenní pracovní dobu. Zaměstnancům s kratší pracovní dobou není možné práci přesčas nařídit. Pro tyto zaměstnance je prací přesčas až práce přesahující stanovenou týdenní pracovní dobu. V případě napracování pracovního volna poskytnutého zaměstnavatelem na žádost zaměstnance o práci přesčas nejde, a to i když půjde o výkon práce nad stanovenou týdenní pracovní dobu.

Práci přesčas může zaměstnavatel nařídit jen v rozsahu 8 hodin v týdnu a 150 hodin v kalendářním roce celkově. Požaduje-li zaměstnavatel po zaměstnanci výkon práce přesčas ve větším rozsahu, musí se s ním na tom dohodnout. Celkový rozsah práce přesčas (tj. nařízené a dohodnuté) může v období nejvýše 26 týdnů po sobě jdoucích činit nejvíce 8 hodin týdně v průměru. Kolektivní smlouvou lze toto období prodloužit na 52 týdnů. Reálně tedy může zaměstnanec vykonat 416 hodin práce přesčas za kalendářní rok, přičemž dohodnutá práce přesčas bude činit 266 hodin. Práce přesčas, za kterou je zaměstnanci poskytnuto náhradní volno, se do tohoto limitu nezapočítává.

Za výkon práce přesčas náleží zaměstnanci primárně plat a příplatek ve výši 25 % průměrného hodinového výdělku nebo 50 %, jde-li o práci přesčas vykonanou ve dnech nepřetržitého odpočinku. Na základě dohody mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem může být za výkon práce přesčas poskytnuto náhradní volno, za jehož dobu čerpání se plat nekrátí, a to v rozsahu vykonané práce přesčas. Není-li dohodnuté náhradní volno vyčerpáno do 3 měsíců od výkonu práce přesčas nebo v jiné dohodnuté době, náleží zaměstnanci nárok na plat a příplatek podle § 127 odst. 1 zákoníku práce.

Ředitelé škol mají plat stanovený s přihlédnutím k veškeré práci přesčas. Vedoucí pedagogičtí pracovníci mají v platu přihlédnuto k 150 hodinám práce přesčas, nejde-li o práci přesčas konanou v noci, v dnech pracovního klidu nebo v době pracovní pohotovosti, za kterou jim je zaměstnavatel povinen poskytnout plat nebo náhradní volno. I když má zaměstnanec k práci přesčas v platu přihlédnuto, povinnost zaměstnavatele evidovat ji stále trvá.

Bude-li zaměstnanec za práci přesčas čerpat náhradní volno, nevznikne mu již nárok na plat a příplatek. Čerpání náhradního volna určuje zaměstnanci zaměstnavatel. V rámci dohody o poskytnutí tohoto plnění za výkon práce přesčas ovšem lze dohodnout termín, kdy bude náhradní volno čerpáno.

Nadúvazkové hodiny

(§ 132 zákoníku práce, § 23 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů)

Nadúvazkovou hodinou se rozumí výkon přímé pedagogické činnosti nad týdenní rozsah hodin přímé pedagogické činnosti stanovený ředitelem školy. Ředitel školy a školského zařízení zřizovaného ministerstvem školství nebo územním samosprávním celkem při stanovování týdenního rozsahu přímé pedagogické činnosti vychází z nařízení vlády č. 75/2005 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Ředitel školy může pedagogovi nařídit výkon až 4 nadúvazkových hodin týdně. Další nadúvazkové hodiny v týdnu je možné s pedagogickým pracovníkem pouze dohodnout.

Pro posouzení, zda pedagog vykonal nadúvazkovou hodinu, je stěžejní, zda v daném týdnu pedagogický pracovník rozsah přímé pedagogické činnosti splnil, nebo nikoliv. Nejjednodušší situací je, když pedagog všechny hodiny přímé pedagogické činnosti a alespoň jednu nadúvazkovou vykoná. Týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti lze splnit i zčásti fiktivně, a to v případě nevykonání přímé pedagogické činnosti z důvodu existence dob, jež se považují za výkon práce. Výkonem prací souvisejících místo rozvržené přímé

pedagogické činnosti nelze týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti splnit.

Zaměstnanci s kratší pracovní dobou nelze nadúvazkově hodiny nařídít. Pro tyto pedagogy je nadúvazkovou hodinou

přímá pedagogická činnost vykonaná nad stanovený týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti odpovídající stanovené týdenní pracovní době, tj. plnému úvazku.

Rozdíly mezi výkonem práce přesčas a nadúvazkových hodin

	Práce přesčas	Nadúvazkové hodiny
Důvod nařízení	jen výjimečně, ze závažných provozních důvodů	z jakýchkoliv důvodů
Rozvržení	není rozvrhována v rámci směn	může být rozvrhnutá a vyznačená v rámci rozvržení přímé pedagogické činnosti
Kdo ji koná	pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci	jen pedagogičtí pracovníci
Omezení rozsahu konané práce týdně	lze nařídít nejvíce 8 hodin týdně, další hodiny lze dohodnout	lze nařídít nejvíce 4 hodiny týdně, další hodiny lze dohodnout
Omezení rozsahu konané práce ve vyrovnávacím období	nejvíce 8 hodin v průměru týdně ve vyrovnávacím období, jež činí nejdéle 26 nebo 52 týdnů ¹	není omezen
Jak je konána	výkonem prací souvisejících nebo přímé pedagogické činnosti nad rámec stanovené týdenní pracovní doby	pouze výkonem přímé pedagogické činnosti, zpravidla v rámci stanovené týdenní pracovní doby
Nároky zaměstnance	primárně plat a příplatek za práci přesčas, je možné dohodnout čerpání náhradního volna	příplatek ve výši dvojnásobku průměrného hodinového výdělku
Nároky vedoucích zaměstnanců	<i>ředitel školy</i> – nevzniká nárok <i>ostatní vedoucí zaměstnanci</i> – nárok na plat a příplatek za práci přesčas nebo dohodnuté náhradní volno, jde-li o práci přesčas v rozsahu nad 150 hodin v kalendářním roce, konanou v noci, ve dnech pracovního klidu, v době pracovní pohotovosti	příplatek ve výši dvojnásobku průměrného hodinového výdělku

Mgr. Martin Kaplán, právník Českomoravského odborového svazu pracovníků školství (ČMOS PŠ)

Jsme také na facebooku

Řízení školy

Lajkujte

Komentujte

Sdílejte

Soutěžte s námi !

¹ Vyrovnávací období přesahující 26 týdnů může být sjednáno pouze v kolektivní smlouvě.

Slova za to nemohou aneb Školní kurikulum

VÁCLAV TROJAN

Milé kolegyně a kolegové, rád si ve svých článcích hraji se slovy, a je mi proto líto, když některé z nich postupně dostane negativní náboj, který si nezaslouží a za který ono samo o sobě vůbec nemůže. Ruku na srdce, v oblasti vzdělávání jich také několik máme – třeba kompetence, portfolio, kurikulum nebo sousloví školní vzdělávací program. A o něm si chci dnes s vámi povídat.

Je to více než 15 let, co školy a jejich učitelé dostali do ruky ohromný nástroj a příležitost v podobě možnosti vytvářet a naplňovat svůj vlastní, osobitý a smysluplný školní vzdělávací program. Příležitost podle mého soudu k tomu, aby podle svých vlastních představ a podmínek škola vzdělávala a kultivovala nejen svoje žáky, ale vlastně všechny osoby ve škole. Víím, nebyl to rozhodně jednoduchý úkol, vedl jsem v té době školu ve svém rodném Brně a pamatuji si celý ten proces velice dobře. Bylo to sousto, proč si to nepřiznat.

O to více mne mrzelo, že se v tolika školách z tvorby školního vzdělávacího programu stal strašák, formální, až nenáviděná práce a že tento zásadní dokument popisující cesty ke zlepšování učení žáků ležďky pouze v ředitelně, těší se na svých pár minut slávy při kontrole a učitelé o něm ani nevědí, natož aby s ním pracovali. Často jsem nerozuměl, proč tomu tak je. To je potom hodně smutný příběh. Pojdme se na věc podívat bez emocí.

Cílem práce školy v oblasti kurikula není pouhé vytvoření vlastního školního vzdělávacího programu. Tento dokument je plánem cesty, nástrojem komunikace pedagogického uvažování, vizitkou školy i vyjádřením množiny hodnot, kterým pracovníci školy věří. Dokument nemůže kvalitně udělat nikdo zvenčí, musí jít o společnou, sdílenou a reflektovanou práci všech pedagogů.

Přitom jsou patrné nesporné výhody, které tato příležitost přinesla do života škol. Vlastní školní vzdělávací program může reagovat na konkrétní podmínky teritoriální (střed velkého města, malé město, vesnice), personální, ekonomické, projevuje se typ budovy, (ne)existence pozemku vedle budovy školy, zahrady, blízký průmysl. Konkrétní podoba tohoto klíčového dokumentu, stejně jako způsob jeho naplňování patří k faktorům, které je škola jednoznačně sama schopna ovlivnit a ovlivňovat.

Dříve měla škola za úkol co nejlépe naplnit obsah učebních osnov celostátně platných. Je podle mne špatné, že na tuto skutečnost někteří pedagogové dodnes vzpomínají

a kladně hodnotí přínosy jednotného postupu. Princip originálního školního vzdělávacího programu sestaveného přesně na podmínky konkrétní školy není českým objevem. Byly využity rozumné zahraniční zkušenosti, které ukázaly, že je to možná cesta, akcentující podmínky každé školy a umožňující rychlou profilaci škol. Čeští učitelé se ovšem dostali do mnohem většího tlaku, než tomu bylo dříve, a také vstoupila do hry konkrétní odpovědnost za konkrétní dokument, na což mnozí dříve zvyklí nebyli. Nebylo možné se skrýt za anonymního autora, nebylo náhle možné přenášet odpovědnost jinam než k týmu školy. Na tento argument přece sebevědomý učitel nemůže slyšet, co říkáte?

Jistě víte, že existují kritéria kvalitní školy sestavená Českou školní inspekcí. Klíčovými slovy této oblasti jsou srozumitelnost pro děti i dospělé, přehlednost, otevřenost a hlavně – jasné důkazy o tom, že se pedagogové se svým programem ztotožňují a samozřejmě s ním pracují. Nehleďte potom nic zvláštního na tom, když inspektoři ohodnotí vaši školu jako nevyhovující, pokud s ním nepracujete ve svých hodinách, nepodílíte se na jeho inovacích a prostě jej nemáte v krvi.

Některým škarohlídům rozumím. Ztotožnění se s výhodami vlastního kurikulárního dokumentu ve školách, tedy školního vzdělávacího programu, brání pořád to samé – špatná komunikace ze státní úrovně dolů, nevytvoření podmínek pro školy, které si s kurikulárním procesem nevědí rady, také ovšem problémy, které brání ředitelům stát se skutečnými pedagogickými lídry (nedostatek učitelů, objem činností, plíživý nárůst byrokracie a požadavků od velkého množství subjektů). Stejně tak chápu problémy dané stěhováním žáků či nesmyslným nárůstem střídavé péče a následné putování žáků mezi školami sem a tam. Výhod je ovšem nesrovnatelně více.

Ukázalo se, že povinnost a zároveň zajímavá možnost vytvoření tohoto dokumentu byla školami uchopena různým způsobem. Je namístě pokládat otázky, zdali tvorba vlastního kurikula nezastihla učitele nejen nepřipravené, ale také odborně nevybavené pro tuto náročnou práci a zdali tento

proces život českým školám nezkomplikoval. Ukazuje se, že tlak na učitele v souvislosti s tvorbou originálních školních vzdělávacích programů pro každou školu byl poměrně vysoký. Reformu většina učitelů nepřijala za svoji a já přemýšlím, jak to postupně napravovat.

Školy si někdy stěžují na přetížení svého školního vzdělávacího programu, na velké množství faktů a přetěžování žáků. Nikdo je ale k tomu nenutí, popř. je v jejich silách program upravit, zjednodušit a učinit jej srozumitelnějším.

Zkusme se podívat na přínosy sestavení vlastního školního vzdělávacího programu:

- Práce na ŠVP se dlouhodobě vyplatí.
- Ušetříte čas, můžete se věnovat tématům, která jsou vám i žákům bližší.
- Nezáleží na učebnici, máte možnost vytvářet vlastní materiály.
- Můžete se doplňovat se svými kolegy, vyměňovat si témata (to, co je pro vás nezáživné, může zrovna vašeho kolegu velice bavit).
- Poznáte se s ostatními učiteli, vytvoříte skutečný tým.
- Nastavíte si v souladu s povinnými výstupy obsah učiva, lépe budete schopni reagovat na aktuální události, v týmu si domluvíte, čím bude obsah naplněn.
- Uděláte si program školy skutečně na míru.
- Systém vyjádřil důvěru týmům pedagogických pracovníků, prostě jste dobří.
- Profesně rostete a podílíte se na životě školy, budování.

- Zohledníte svůj region a nejbližší okolí.
- Podílíte se na vytváření nejdůležitějšího dokumentu školy.
- Zapojíte svoji i týmovou kreativitu.

Co dodat a připomenout? Česká škola má jednu z nejvyšších hodnot kurikulární autonomie ze všech zemí, je legislativně vyjádřena povinností vytvořit a realizovat vlastní školní vzdělávací program. Ten je zároveň velkou výzvou umožňující přetavení této povinnosti do obrovské příležitosti pro rozvoj školy. Je správné jej chápat jako plán cesty, nástroj komunikace pedagogického uvažování, vizitku školy i vyjádření základních hodnot, kterým pracovníci školy věří. Tento dokument skutečně nemůže kvalitně vytvořit nikdo zvenčí.

Jak jsem již napsal – cílem práce školy není sestavení či pouhé napsání školního vzdělávacího programu. Jde o proces zlepšování učení žáků, vyrovnávání jejich šancí a podmínek, který prakticky nikdy nekončí. Držím vám palce a rád vám i celé sborovně pomohu nejen články, ale třeba přímo u vás ve škole.

PhDr. Václav Trojan, Ph.D.,
lektor a autor publikací
pro management škol

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÉ
MUZEUM A KNIHOVNA
J. A. KOMENSKÉHO

Muzeum

Valdštejnská 20, Praha 1
úterý–neděle 10–17 hod.

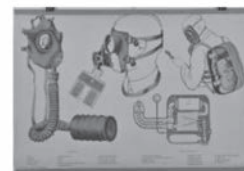
Knihovna

Jeruzalémská 12, Praha 1
pondělí–pátek 10–12 h a 13–18 h

Knihovna
Muzeum

Výzva: Branná výchova

Vzpomínáte na školní branná cvičení? Máte fotografii v plynové masce nebo alespoň v pláštěnce s igelitovými pytlíky na ruku a nohu? Dejte to vědět do Národního pedagogického muzea! Muzeum na rok 2021 připravuje výstavu o historii výuky branné výchovy a uvítá jakýkoliv obrazový materiál dokumentující výuku tohoto předmětu před rokem 1989. Vítané jsou i vzpomínky pamětníků, zvláště bývalých učitelů branné výchovy. Pokud můžete dát k dispozici fotografie nebo víte o někom, kdo by mohl, kontaktujte prosím Národní pedagogické muzeum (pedagog@npmk.cz, tel. 257 533 455).

Informovat rodiče včas je zásadní prevence nedorozumění a konfliktů

ZUZANA SVOBODOVÁ

V období uzavření škol jsem několikrát zaslechla, že se rodič dozvěděl od učitele, že jeho dítě se „už měsíc nepřihlásilo do online výuky“ nebo „neodevzdalo ještě žádný úkol“. A reakce rodiče? „Proč se to dozvídám až teď?“ V našich hlavách existují různé představy o fungování rodin, o správné kontrole žáků, o vhodné domácí přípravě apod. Fakticky ale nevíme, co se v rodinách děje, a rodiny nevědí, co jsme ve škole řekli a domluvili se žáky. Pokud máme vzájemná očekávání, musíme si je sdělit. Jak na to, si ukážeme v následujícím textu.

Právo zákonného zástupce žáka a rodiče zletilého žáka na informace je zakotveno ve školském zákoně v § 21. Zákon už samozřejmě nespecifikuje, jakým způsobem mají škola a učitelé toto právo realizovat. S ohledem na efektivní způsob komunikace s rodiči je nutné vycházet z toho, že já jako učitel potřebuji hlavně učit. A následně si potřebuji definovat, co pro to, abych mohl/a učit, potřebuji na straně žáků a jejich rodičů mít, co mi pomůže a co mi naopak překáží. Na tomto základě pak vystavím svou informační komunikaci s rodiči. Způsob komunikace se samozřejmě odvíjí také od třídy, kterou učím. Jiné potřeby od rodičů mám, pokud učím první třídu, a jiné v posledním, maturitním ročníku. Je běžné informovat rodiče o školních akcích, průběhu školního roku, předávat sdělení vedení školy, zvat je na rodičovské schůzky nebo konzultace. Méně běžné je informování o oblastech, které vycházejí z našeho přesvědčení, nejsou snadno uchopitelné a občas se skrývají za tzv. „to dá rozum“. Tyto oblasti se týkají systému a zásad při vedení výuky, pomůcek na výuku či vedení žáků k samostatnosti. Ukážeme si na nich, jak informování usnadní výuku a předchází konfliktům (Trojanová, 2014), což pak můžete využít i v jiných oblastech komunikace s rodiči.

Potřebuji si nastavit systém

Rozhodnete se, že budete dávat motivační jedničky za dobrovolné úkoly a při pěti motivačních jedničkách dostanou žáci jednu velkou jedničku. Nebo se rozhodnete, že si žáci mohou vybrat vlastní knihu, kterou pročtou a na niž si udělají dobrovolný referát. Nebo se rozhodnete, že každé pondělí budou žáci psát malý opakovací testík... Je jedno, jaké uděláte rozhodnutí a jaký si nastavíte systém podle svých pedagogických preferencí, musíte o něm však informovat.

Představte si, že by si ředitel školy řekl, že bude pořádat pravidelné kávy se zaměstnanci, a nikomu by to nesdělil. Pak by nad hrnkem vždy seděl sám. Možná by tedy měl klidnou půlhodinku pro sebe, ale nepřineslo by to zamýšlený efekt. To, co nastavuji, musím vždy sdělit těm, kterých se to

týká – v našem případě žákům a rodičům. Nestačí informovat žáky, může se totiž stát, že se děti s dobrovolnými úkoly doma nesvěří, protože je z nějakého důvodu nechtějí dělat a obávají se, že rodiče jejich volbu nepodpoří a řeknou jim, že je mají splnit povinně. Rodič nic neví, žákovi předmět nejde, a když rodič zjistí, že v předmětu nedělá žák skoro žádné úkoly, vyrazí se stížností do školy...

Potřebuji pomůcky

V řadě předmětů je nutné, aby žáci měli speciální pomůcky pro výuku. Učitelé někdy předpokládají, že rodič ví, jak se číslují sešity, jaké druhy úhloměrů existují, co znamenají čísla na tužkách apod. Vyjádřete se směrem k rodičům přesně, u pracovních sešitů a knih uvádějte ISBN, protože na trhu kolují různá vydání a vy pak v hodinách řešíte, že žák nemá stejnou knihu jako spolužák, hledáte cvičení na jiných stranách nebo komunikujete s rozčileným rodičem, který už nechce nic dalšího kupovat. Pokud žák pomůcky nenosí, napište rodičům přesně, co chybí. Nestačí informace v sešitku nebo žákovské, že žák „neměl pomůcky na matematiku“ nebo „stále zapomíná pomůcky na angličtinu“. Pod touto poznámkou si rodič nic konkrétního nepředstaví a musí zbytečně zjišťovat a dohledávat, co na který předmět má žák mít a kde to sežene.

Pomůcky usnadňují práci v hodinách, a pokud je žáci mají, šetří to drahocenné výukové minuty a umožňuje je využívat lépe než k hledání a řešení chybějícího. Informujte na začátku roku rodiče přesně, co potřebujete, a jestliže žák vybavení nemá, řekněte rodiči jasně, co a kde má koupit nebo jak to budete řešit. Můžete si myslet, že je to jasné, ale pokud žák pomůcku nedonese, je to problém, který řešíte v hodině vy a který vám zbytečně kazí radost z učení.

Potřebuji vést žáky k samostatnosti

Možná někteří učitelé namítnou, že přece není možné vše říkat rodičům, že musíme vést žáky k samostatnosti a musejí

si sami hlídat, co potřebují do školy, a sami se o vše starat, případně se samostatně doptat spolužáků. Na základě rozhodnutí podporovat samostatnost pak rodičům nesdělují informace o domácí přípravě nebo pomůckách. Obzvláště v nižších ročnících je vedení k samostatnosti velice důležité a těžší z něj kolegové na vyšších stupních. Problém je, že samostatnost nastává u každého někdy jindy, nemůžeme si snadno říct, že od října bude celá třída 30 žáků samostatná a všichni budou vždy vědět, co mají za úkol a co si mají do školy nachystat.

Učitelé také někdy zapomenou myšlenku samostatnosti a jejích důsledků sdílet s rodiči, což bývá základem mnoha komplikovaných nedorozumění, kdy rodiče nevědí, co se děje, učitel odkazuje na žáka a žák je zmatený. Můžete komunikovat například takto: „Vážení rodiče, s ohledem na podporu samostatnosti si žáci zapisují domácí úkoly a sdělení, samostatně zodpovídají za to, že mají do školy vše nachystané. Pokud byste zjistili, že tento systém ještě není úplně funkční, ozvěte se, budeme to společně řešit.“ Pak můžete informovat rodiče a zároveň žáky a postupovat krok za krokem k větší odpovědnosti žáků a menší odpovědnosti rodičů. U někoho to půjde rychleji a u někoho pomaleji. Tím, že ale informaci rodičům nesdělíme, samostatnost neurýchlíme.

Výše uvedené oblasti měly za cíl ukázat nutnost informovat rodiče o všem, co já jako učitel potřebuji k tomu, abych mohl/a v hodinách skutečně učit, a jak sebelepší systém či nastavení, které nesdělím klíčovému člověku, může přerůst ve zbytečná nedorozumění. Nejsnazším způsobem je

skutečně se zamyslet nad svou učitelskou potřebou a tu pak jednoduše strukturovat do informačního e-mailu rodičům a sledovat, zda nastavení funguje. Pokud nefunguje, je nutné hledat nové řešení, zbytečné rozčilování se nad tím, že rodiče nesledují nástěnky, systémy a weby, nám hodinu neusnadní. O to, co potřebuji, si musím umět jasně a zároveň příjemně říct. Pokud půjdou k rodičům pochopitelné instrukce a budou vědět, co od nich učitelé očekávají, většina se určitě nebude bránit a rádi školu podpoří.

Pozor ještě na drobnost – e-maily pro rodiče jsou vhodné spíše stručnější a jasně strukturované. Nejlépe pokud obsahují tři jasné oblasti nebo tři základní body. Mnoho informací pak zbytečně zahlučuje a podstatné se ztrácí. Pokud si nejste jisti, zda je váš e-mail srozumitelný, dejte ho přečíst někomu mimo školství, jeho reakce napoví.

V příštím článku se budeme věnovat stížnostem. I když uskutečníte veškerou možnou prevenci, všechno správně nastavíte, empaticky komunikujete, stížnost se občas objeví – a příště si s ní poradíme.

ZDROJE

- Česká republika. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*.
- TROJANOVÁ, I. *Vedení lidí ve školách a školských zařízeních*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Řízení školy (Wolters Kluwer). ISBN 978-80-7478-656-3.

Mgr. Zuzana Svobodová, Ph.D., ředitelka ZŠ německo-českého porozumění a Gymnázia Thomase Manna; odborná asistentka, katedra andragogiky a managementu vzdělávání PedF UK

VAŠE ONLINE PŮJČOVNA pedagogických knih

S novou službou si půjčíte balíček elektronických knih na celý rok. Knihy budeme průběžně aktualizovat a balíček doplňovat o nové tituly. S texty v knihách je možné aktivně pracovat a informace jednoduše a dle potřeby sdílet s kolegy.

Více informací o nové službě: www.wolterskluwer.cz/sborrowna

Výkladový slovník generace Z pro učitele

ANETA KOŠÍKOVÁ

Podle Neila Howea a Williama Strausse a jejich teorie generací z roku 1991 existuje předvídatelný cyklus osobnostních profilů jednotlivých generací, které se vytvářejí v opozici vůči generacím předchozím. Příslušníci jedné generace sdílejí mnoho společných charakteristik mezi sebou, aniž by se někdy potkali, protože jejich osobnost a vnímání světa jsou utvářeny společným historickým kontextem, ve kterém vyrůstali.

Páteř českého vzdělávacího systému v současnosti tvoří příslušníci **generace X** (průměrnému učiteli v ČR je zhruba 50 let), zatímco žáci na základních a středních školách jsou příslušníky **generace Z**, která je velice odlišná od všech ostatních. **Tato situace vytváří mnoho třecích ploch a občas i nepochopení.** Současní žáci v důsledku moderních technologií žijí rychle, jsou celosvětově propojeni v každém aspektu života, přikládají velký význam vizuální a hodnotám, které se generaci X mohou zdát nepochopitelné.

Velké rozdíly jsou i v mluveném a psaném slovu, které příslušníci generace Z používají. Některým pedagogům se dokonce může zdát, že svým žákům (někdy i vlastním dětem) občas polovinu slov nerozumějí. Není se čemu divit, do češtiny se od 90. let neologismy především z angličtiny dostávají stále častěji, ale až generace Z používání anglického jazyka v běžné mluvě dovedla téměř k dokonalosti. **Angličtinu děti používají v mluvené i psané konverzaci běžně, nevědomky přejímají anglické zkratky, nahradí sem tam ve větě české slovo anglickým nebo plynule v jedné větě přejdou z češtiny do angličtiny.**

Příslušníci generace Z jsou vzhledem k permanentnímu připojení k internetu stále ve spojení s komunitou podobně naladěných lidí z celého světa, hrají hry, které jsou v angličtině, používají si videa v angličtině, sledují na sociálních sítích zahraniční influencery, a s angličtinou se tak setkávají na denním pořádku. Část z ní pak používají automaticky i v češtině, přestože často nespisovně, v akronymech či s velice posunutým významem. Jejich řeči je tak občas těžké dobře porozumět.

Lze předpokládat, že angličtiny v českém jazyku ještě přibude – **na první stupeň přicházejí zástupci generace alfa,** první, která se s moderními technologiemi narodila. S pomocí devěťáků jsme ale **pro učitele sestavili výkladový slovníček nejčastěji používaných výrazů,** které jim mohou komunikaci se žáky zpríjemnit.

Velice důležité jsou pro generaci Z **zkratky.** Při odeslání zprávy nebo komentáře jde o každou vteřinu, psaní zkratk

pak ušetří mnoho času. Některé zkratky tak zdomácněly, že se používají i v mluvené komunikaci.

- **AF** – „as f*ck“ – fráze, která vyjadřuje extrémnost nějaké situace, umocňuje přídavné jméno, v češtině doslovný překlad neexistuje
- **BTW** – „by the way“ – *mimochodem* – ve třech písmenech shrnuté české slovo o čtyřech slabikách – často využíváno i v mluvené řeči
- **IDK** – „I don't know“ – *Nevím*; občas je ve stejném významu využívána také zkratka **NWM**, což je již původní české slovo „nevím“, v níž je pouze místo jednoduchého V pro zajímavost vloženo W dvojité
- **IM(H)O** – „in my (humble) opinion“ – *dle mého (skromného) názoru*
- **OMG** – „Oh my God“ – *Ach, můj bože*, nejčastěji používaná reakce na překvapivou informaci, a to v pozitivním i negativním smyslu
- **PM/DM** – „personal message“ nebo „direct message“ – tedy *soukromá zpráva* na Facebooku nebo *přímá zpráva* na Instagramu
- **THX** – „thanks“ – ve třech písmenkách vyjádřené poděkování
- **WTF/TF** – „What the f*ck?“ a „The f*ck (is that)?“ – *Co to sakra (je)?* – také vyjadřuje údiv, tentokrát však se zcela negativní konotací

Další výrazy

- **boomer** – populární označení pro příslušníky starší generace baby boomers, které je součástí hlášky „OK, boomer“; tato věta je používána k zesměšnění nebo odmítnutí stereotypního názoru příslušníka starší generace, který ani nemá smysl vyvracet
- **cringe** – přestože v angličtině je „cringe“ sloveso se zcela jiným významem, čeští náctiletí jej velice často využívají především jako přídavné nebo podstatné jméno a v přeneseném významu znamená *pocit, který máte při pohledu na něco hrozně trapného* – např. nepovedené video rádo by youtubera; vyjadřuje divnost, nechutnost,

- trapnost, často se používá s výše uvedenou zkratkou AF – tedy **cringe AF**
- **fail** – *chyba* či *nepovedený pokus* – na YouTube patří k neoblíbenějším videím právě kompilace „failů“ lidí v různých oblastech, které jsou pro uživatele zdrojem zábavy
  - **feelovat (feel U)** – něco *pocitově prožít*, také ve spojení feel U / feel with ya – *soucítit s někým, cítit jeho bolest, polítovat*
  - **felit** – univerzální slovo, které se hodí pro všechny situace – nejčastěji však *posedět s přáteli, popít, něco pořešit, odpočívat*
  - **flame (war)** – doslova plamenná válka – *internetová diskuse, která se příliš vyhrotila a stala se hádkou*
  - **flexit** – *chlubit se novými a značkovými věcmi* před někým (ukazovat se) a snaha udělat na někoho dojem
  - **fufu** – *padělek*, neznačkové oblečení, které je *fake*; velice špatný nápad je flexit s fufu – to by pak mohl být slušný fail!
  - **hodit follow** – *začít někoho sledovat na sociální síti Instagram* – čím více followers (sledujících), tím je účet dotyčné/ho hodnotnější
  - **hype** – *navnadit*, být nadšený z něčeho, co ale ve skutečnosti nemusí být příliš dobré; **vyhajpovat** pak znamená vzbudit okolo něčeho až moc velký rozruch
  - **chillovat** – sloveso vytvořené z anglického „chill“ (přeneseně *klid, relax*) a přípony -ovat – význam je tedy *relaxovat, užívat si pohody*
  - **lit** – v původním významu *zapálený*, generací Z je však výraz používán pro věci, které jsou *skvělé, výborné, zajímavé, cool*
  - **memes** – internetové meme je kulturní obdoba genu, označení pro obsah (fotku, větu, video, text), který je již ze začátku úspěšný nebo vychází z kultovní události a rychle se šíří na internetu; v českém prostředí je za meme nejčastěji označován obrázek opatřený originálním/vtipným komentářem, který reflektuje buď nějaký současný fenomén, nebo naopak klasické situace, které zná každý člověk
  - **Mess** – pokud si s někým píšete na Facebooku, píšete si na Messu; přestože je již dnes více žáků na Instagramu než na Facebooku, stále jsou aktivní na Facebook Messengeru, který používají ke komunikaci, i když na Facebook už nechodí
  - **prank/prankovat** – *vystřelit si z někoho předem naplánovaným žertem* – na YouTube jsou velice populární videa z prankových válek, kdy si protagonisté dělají vtipné nasměchy
  - **press F to pay respects** – ikonická hláška ze hry Call of Duty, stisknutím klávesy F vyjádřil hráč respekt zesnulému a hláška se stala předmětem vtipů; dnes se však písmenko F používá jako seriózní vyjádření soustrasti
  - **quintout** – z anglického slovesa „quit“, tedy *ukončit* nebo *s něčím skoncovat*; velice často používáno hráči PC her, dostalo se však i do běžné komunikace
  - **random** – zatímco původní význam v angličtině je *náhodný*, dnešní generace Z pojem používá spíše pro situace či osoby, které jsou tak divné, že není pochopitelné, jak mohou existovat – random člověk je ten, který je opravdu zvláštní, neobvyklý a vymyká se standardům
  - **tagnout** (někoho) – tag má v této konotaci význam *označení na fotografii nebo v příspěvku na sociální síti*
  - **toxic** – přídavné jméno označující činnost či osobu, která vykazuje známky toxického chování – negativistického, konfliktního či škodlivého, které otravuje
  - **trash** – v angličtině i češtině je význam slova *odpad*; většinou je jako trash označována hudba, osobnost nebo pořad, které jsou podle dotyčné osoby nekvalitní, pod její úroveň
  - **trolit/vytrolit/potrolit** – troll je internetový diskutér, který cíleně narušuje diskusi na sociálních sítích a komentuje tak, aby vyvolal výše zmíněný flame; vytrolení či potrolení má ale lehce odlišný význam, přestože vychází ze stejného slova – vytrolit/potrolit znamená *napálit někoho něčím, udělat si z někoho legraci*
  - **vibes** – v doslovném překladu *vibrace*, přenesený význam jsou však *pocity, nálada, atmosféra*

ZDROJE

- HOWE, N. a W. STRAUSS. *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. New York: William Morrow & Company, 1991.
- JELEN, V. a M. MARŠÍKOVÁ. *Hlavní výstupy z Mimořádného šetření ke stavu zajištění výuky učitelů v MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ* [online]. 2019 [cit. 2020-09-05]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/50371/>.

Aneta Košíková, Než zazvoní, datová analytička, konzultantka

Líný učitel hodnotí

ROBERT ČAPEK

Dovolím si hned v úvodu tvrdit, že pokud někdo učí nevhodně z hlediska metod, tedy používá přemíru frontální výuky (výklad, prezentace, řízenou diskusi a práci s učebnicí), nemůže ani kvalitně hodnotit. A ten, kdo pestrými metodami rozvíjí dovednosti a soft skills žáků, ten se naopak v tradičním používání klasifikace nemůže cítit dobře.

Jedním z důvodů je to, že známky tak, jak jsou používány, hodnotí jen úzký segment činností žáka. Dokonce můžeme tuto dovednost zjednodušeně pojmenovat: „Jak se žák látku naučil doma.“ Ale pedagog by neměl hodnotit žáka takto, vlastně jen prostřednictvím výsledků několika písemek a testů, spokojit se pak s výslednou známkou na základě aritmetického průměru a tohle všechno doprovázet vágními komentáři, často negativními. To není pedagogické a vlastně to odporuje základním poznatkům pedagogické psychologie i didaktiky. Strategii hodnocení **Líného učitele** lze zjednodušeně charakterizovat takto: je nutné hodnotit individuálně, vidět žáka optimisticky, podpořit jeho dobrou práci, dát mu vhodnou zpětnou vazbu a tím ho formovat a osobnostně rozvíjet. Tohle všechno, co lze souhrnně nazvat **podporujícím hodnocením**, neumí výkonová klasifikace, ani kdyby se učitel rozkrájel! Dokonce často působí úplně opačně.

Při podporujícím hodnocení se kvalitní učitel vyhýbá obvyklým neduhům českých škol. Nesrovnává žáky mezi sebou. Minimalizuje výkonové hodnocení a nepoužívá ani váhy nebo procenta. Nepočítá průměry a nenechá tyto průměry reklamovat ani žáky, ani rodiče. Nedává jedničky pouze za dokonalé nebo téměř dokonalé výkony (třeba bezchybné diktáty nebo 90 % a více bodů). Netestuje znalosti v hloupých testech, které se ptají například na letopočty, jména králů nebo spisovatelů, umělecká díla, průmysl a zemědělství různých zemí, sudokopytníky, vzdálenost Slunce od Země, doslovné zákony a definice a tuny podobných školometských záležitostí. Nedává ani špatné známky, čtyřky a pětky. Ví, že tyto špatné známky neslouží dobře žákovi ani učiteli a jen trestají žáka za učitelovy chyby.

Dobrý učitel ví, že tak, jak pestré mají být metody, tak rozmanité má být i hodnocení. Používá známky, jimiž posiluje dobře vykonanou činnost žáka. Jedničky nedává „motivačně“ ani „za snahu“, ale jen za dobrou práci. Je si ale zároveň vědom, že dobrá práce jednoho žáka není srovnatelná s dobrou prací žáka druhého. Tedy ani nesrovnává mezi sebou výsledné žákovské produkty, ale srovnává práci žáka pouze se zadaným úkolem. Hodnotí procesně a formativně.

Vytváří atmosféru, kdy žák ví, že pokud bude pracovat, jak nejlépe umí, dostaví se úspěch a odměna. Žák nemusí být bezchybný ani mezi nejlepšími ze třídy, ale musí beze zbytku splnit daný úkol. Tak, jak nejlépe v danou chvíli umí. A když to nestačí, nikdo jeho chybu nepenalizuje špatnou známkou, protože pravý pedagog chyby netrestá. Chyby jsou totiž často vtípné, zajímavé, poučné a my je dobře využijeme jako základ zpětné vazby. Pokud bychom je trestali, penalizovali bychom samotnou práci – a to by bylo hloupé. Nezna-mená to ovšem, že by žáci dostávali samé jedničky nebo že by nezažili neúspěch. Ne, je to naopak. Žáci jsou velmi často neúspěšní, protože to k práci patří. Ale učitel jim nemusí dávat pětky, aby pochopili, kde mají chybu a jak se mají zlepšit.

Hodnocení ve správném třídním klimatu sluší symetrie. Učitel hodnotí žáky a se stejným objemem i vážností se také žáci hodnotí navzájem, sami sebe a také učitele a jeho vyučování. Tím se nejen rozvíjejí jejich hodnotící dovednosti, ale zlepšuje se i jejich vztah k učiteli a předmětu. Při dobré výuce nejen učíme žáka, ale učíme ho i učit druhé a učit se od jiných. A analogicky: nejenže ho hodnotíme sami, ale učíme ho i hodnotit a být hodnocen. Analogie pokračují – jako je dobrá výuka věcí vyučovacích metod, edukačních činností a aktivit, je také dobré hodnocení věcí hodnotících metod, různých typů reflexí a sebereflexí a dalších hodnotících aktivit. Myslet si, že vše má ve třídě hodnotit jen učitel, je arrogantní a nepedagogický postoj. Zato přenechávat hodnotící roli žákům je potřebné a upozadění učitele v této oblasti jen zvyšuje jejich odpovědnost a participaci a zkvalitňuje třídní klima. „Nechme žáky ve třídě pracovat“ vlastně znamená i „nechme žáky hodnotit“!

Robert Čapek, lektor, psycholog, učitel, didaktik a Líný učitel

Tři kroky k motivovanějším žákům

LIBOR KOMÁREK

Snem každého učitele je pracovat s motivovanými žáky, které může pouze usměrňovat, doprovázet na jejich cestě za (sebe)poznáním, podporovat je v jejich rozhodování a užívat si každou hodinu strávenou s nimi, v práci. Taková představa není utopie ani sci-fi román. Každý z nás její realizaci může jít naproti. Cesta má přitom jen tři kroky. Jak na to, nám nastiňuje sebedeterminační teorie, kterou vám v následujících několika článcích rádi přiblížíme.

Velkým tématem vzdělávání je motivace žáků a studentů. Plánujeme hodiny tak, aby naše žáky bavily, a tak přicházíme s novými úkoly, hrami, cvičeními, možná i diskusemi apod. Ne vždy to ale funguje a ne vždy jsou z naší snahy žáci nadšeni, jak jsme doufali. Pokud se bavíme o motivaci, nejspíše se nám vybaví klasický přístup cukru a biče – motivace skrz odměny a tresty. I psychologové si dlouho mysleli, že je naše činnost obecně motivována touhou po odměně (např. dostat dobrou známku, finanční odměnu apod.) nebo naopak snahou se vyhnout trestu (dostat poznámku, čelit pokárání, zaplatit pokutu ad.). Výzkumníci si však všimli, že v našich životech je i mnoho činností, které nejsou motivovány ani jedním.

Existují totiž činnosti, které, zdá se, vykonáváme zcela sami od sebe, aniž by nás do nich někdo musel nutit, ba naopak, aniž by nám někdo musel vůbec říkat, že bychom je dělat měli. Zdá se, že jsou činnosti, pro které jsme vnitřně motivováni a děláme je prostě jen pro činnost samotnou. Každý si mezi takovými činnostmi může najít „tu svoji“. Pro někoho to bude četba románů oblíbeného žánru, pro jiného běhání v parku, pro dalšího pečení nebo hraní počítačových her. Ve všech případech půjde o vnitřní motivaci – vychází jen z nás, bez vnějších vlivů či podmínek. A bude to motivace nejkvalitnější.

Opačným pólem je potom úplná amotivace, kterou chápeme jako stav, ve kterém ani nepřemýšlíme o tom, že něco uděláme (např. vy teď nejspíš ani nepřemýšlíte o tom, že byste se zvedli a šli si udělat tři kolečka kolem pracovního stolu). Není to ale samozřejmě tak jednoduché, a tak mezi oběma extrémními póly leží ještě široké spektrum nazývané jako vnější motivace, motivace zapříčiněná vnějšími faktory. Ta potom podle své vzdálenosti od čistě vnitřní motivace tvoří kontinuum od nejméně kvalitní po kvalitnější druh motivace. Všimněte si, že čím více je vnější vliv kontrolující, tím dále je od vnitřní motivace a naopak – autonomnější vlivy zajišťují kvalitnější motivovanost. Škála by tedy mohla vypadat jako v tabulce na následující straně.

Z přehledu je nejspíš zřejmé, že ne pro každou činnost budeme schopni žáka nadchnout tak, aby zažíval pocity

absolutního ponoření a přestal vnímat svět kolem sebe. Můžeme mu ale pomoci vnímat vzdělávání a zrání jako důležité hodnoty, které mu pomohou se do problematiky ponořit a vnímat ji jako přijatelnou činnost, a ne jako něco, co dělat musí.

Činnosti, které se pro žáka nacházejí v pravé části spektra, kterými je kvalitněji a niterněji motivován, totiž naplňují jeho základní lidské potřeby. Ryan a Deci, autoři zmíněného spektra, popsali tři takové potřeby, které jsou na základě mnoha výzkumů považovány za absolutně univerzální, nezávislé na kultuře, rase, věku... Jednoduše definovali tři potřeby, které má každý z nás, a pocitu životního štěstí dosahujeme pouze tehdy, pokud jsou všechny tři naplněny. Z toho důvodu nás motivují činnosti, které se na jejich naplňování podílejí. To nám nahrává, neboť se jedná o tři kroky, které můžeme ve výuce podpořit, a tak z ní udělat zábavnou a důležitou součást života mladých lidí.

Těmito potřebami jsou autonomie, kompetence a sounáležitost. Každé potřebě se budeme věnovat ve speciálním článku, přiblížíme si, jak je chápat, jak konkrétně je můžeme svou činností podporovat a co se děje, pokud nejsou naplňovány. Přesto dnes alespoň krátce.

Autonomie je potřeba samostatně rozhodovat o věcech, které se v životě dějí. Nejedná se o samostatnost, ale o možnost mít kontrolu nad svými volbami a svým jednáním. Autonomie má, zdá se, největší vliv na motivaci člověka. Vezmeme-li žákovi pocit kontroly nad vlastním životem nebo vzděláním, ztrácí tím také motivaci cokoli dělat, neboť je to z takové perspektivy zbytečné – vše už je rozhodnuto a nalinkováno. Autonomii můžeme jednoduše podpořit třeba tím, že žákům dáme na výběr mezi více činnostmi či tématy, které v důsledku vedou ke stejným vzdělávacím cílům.

Druhou potřebou je kompetence, resp. potřeba cítit se kompetentní v dané činnosti, vnímat posun, zlepšení, potřeba efektivně se vyrovnávat s okolním prostředím a mít zpětnou vazbu na to, jak to jde. Tomu nahrává např. slovní hodnocení popisující úspěchy i potenciál ke zlepšení.

UČITELSKÉ ŘEMESLO

Poslední potřebou je sounáležitost, která souvisí s potřebou navazovat blízké vztahy, cítit se přijatý druhými, cítit se členem nějaké větší skupiny, většího celku. Tu můžeme podporovat pomocí identifikace jednotlivců se třídou, se školou nebo třeba i s předmětem.

Sebedeterminační teorie je aktuální a aktivně zkoumaný přístup k motivaci člověka, na kterém můžeme jako pedagogové

a poradci postavit nejen moderní styl výuky, ale hlavně vytvořit prostředí, ve kterém se žáci budou cítit motivováni ke svým přirozeným činnostem spojeným se zvědavostí, s objevováním světa kolem sebe a hledáním si svého místa v něm. Přejeme, aby každý z nás měl dostatek motivace motivovat a podporovat mladé lidi na jejich cestě nejen k vědomostem, ale hlavně ke spokojenosti v životě.

Motivace	Amotivace	Vnější motivace				Vnitřní motivace
		vnější vliv	vsugerovaný vliv	ztotožnění se s vlivem	včlenění vlivu mezi hodnoty	
Vliv na chování	bez vlivu	vnější vliv	vsugerovaný vliv	ztotožnění se s vlivem	včlenění vlivu mezi hodnoty	vnitřní zájem
	absolutní nezájem o činnost	ovlivnění zcela vnějšími vlivy, jako jsou např. odměny a tresty	ovlivnění částečně zvnitřněnými vlivy, se kterými ale člověk nesouzní	ovlivnění vlivy, ve kterých vidíme nějakou vlastní hodnotu	úplné včlenění vlivu mezi další osobní hodnoty a přesvědčení	ovlivnění zcela autonomním chtěním činnost vykonávat
Příklad	žák o přestávce hraje se spolužáky hru na mobilu a ani jej nenapadne přemýšlet nad čtením knih	žák sedí s velkou nechtí nad knihou, protože pokud nepřečte alespoň část, dostane sníženou známku	žák sedí nad knihou a vši silou se u ní snaží udržet, protože ho od mala doma učili, že „poslouchat učitelku se musí“	žák sedí bez větších potíží nad knihou, protože ví, že mu to v důsledku pomůže se dostat na gymnázium, kam si přeje jít	žák sedí nad knihou, protože dozvídat se nové věci považuje za důležitou součást svého života a toto je skvělá příležitost	žák je ponořen do četby, nevnímá čas ani nic, co se děje kolem něj, je zcela pohlcen, čtení ho prostě baví a naplňuje radostí

Mgr. Libor Komárek, kariéerní poradce, congroo.cz

congroo FAIR

25.1.2020 - 7.2.2020

www.rizeniskoly.cz

Kompletní nabídka odborných informací pro oblast školství

Za chybu žáky netrestejte, pracujte s ní a odhalujte její příčiny

MICHAL ORSÁG, KVĚTA SULKOVÁ

Jednou ze zásad formativního hodnocení je předávat žákům více odpovědnosti za vlastní učení. A to i ve chvíli, kdy od učitele či spolužáka obdrží hodnocení své práce. Angažovanost žáků a práce s chybou jsou oblasti, které jsou předpokladem pro budování schopnosti autonomního učení.

Formativní zpětnou vazbu žáci dostávají v okamžiku, kdy se ještě učí a mají možnost na získaná doporučení reagovat. Když žák obdrží rady ke zlepšení, vždy by měl mít příležitost tipy či návrhové otázky v další práci s danou prací využít. Tím se u žáků buduje pozitivní vztah ke zpětné vazbě, protože ta se promítá do zdokonalování rozpracovaného úkolu a je zde větší pravděpodobnost, že ve svém konání budou žáci úspěšnější. Zároveň se oslabuje důležitost známky, která je pro ně pouze zhodnocením jejich výkonu.

Také si na základě následné kontroly žákovských prací může učitel ověřit, že rady, které poskytl, podpořily žáka tak, jak zamýšlel. Formulace zpětné vazby není jednoduchá a učitel by měl vždy zjišťovat, zda čas a energie investované do formulace vhodných doporučení mají kýžený efekt. Celkově by nad zpětnou vazbou měl více času trávit příjemce než ten, kdo ji poskytuje. Pokud žákům vrátíme písemnou práci s tím, že jim opravíme všechny chyby, příliš je to neposune a naučí se tím pramálo.

Důležité je zmínit, že když žák chybu udělá, nepřichází trest. Naopak se vytváří příležitost s chybou pracovat a napravit ji. Díky tomuto postupu podporujeme bezpečné prostředí, ve kterém se žáci přestávají stydět, že jejich chyby uvidí spolužáci, a nebojí se přiznat si, že chybu sami udělali. Stejně tak je ale potřeba upozornit, že pokud žák danou chybu dělá opakovaně, již neodhalujeme vznik jí samotné. Spíše se musíme zamýšlet nad tím, jestli byla poskytnutá zpětná vazba pro žáka srozumitelná nebo zdali učení nebrání jiné faktory.

Dostaňte žáky na úroveň metakognice

Postupů, jak zvýšit zapojení žáků do práce s vlastními chybami, je celá řada. Můžeme například rozdělit žáky do skupin, v těchto skupinách jim předat jejich dříve odevzdané práce včetně hodnocení, která jsou na zvláštních papírech. Úlohou žáků ve skupině je přiřadit práci ke konkrétnímu hodnocení a svou volbu obhájit.

Případně může žák sám nebo s podporou učitele či spolužáků formulovat, jakými postupy by mohl svou práci vylepšit.

Zde se dostává až na úroveň metakognice, neboť přemýšlí nad vlastním myšlením a učením a vybírá pro sebe nejvýhodnější strategie. Vymyslet postup, který práci v budoucnu zlepší, může být u některých aktivit důležitější a ve vztahu k učení žáka přínosnější než samotná realizace. Když žáci sami chybu hledají, musejí nad úkolem přemýšlet a tím se učí.

Další z technik práce s chybou je označování chybné oblasti bez bližší specifikace konkrétní chyby, například označení řádku, ve kterém se chyba vyskytla, tečkou. Dvě tečky značí dvě chyby, tři tečky tři chyby a podobně. Úlohou žáka je chybu najít a opravit.

Může se stát, že žák ani po označení chybné oblasti není schopen chybu odhalit. V této chvíli učitel například zúží oblast hledání nebo umožní žákovi porovnat svou práci s prací spolužáka, která je správně. Lze také naznačit, o jaký typ chyby se jedná nebo v jakém je slovním druhu. Všechny tyto varianty jsou efektivnější než přímé označení konkrétní chyby.

Tato technika samozřejmě není využitelná vždy. V případě, že bude v diktátu velké množství chyb, zvolíme jiný postup, jak s chybami žáka pracovat (vybereme například jeden druh chyby a tomu se dále věnujeme). Důležité je, aby učitel vždy zvažoval, zda je vybraný nástroj či technika nejvhodnější ve vztahu k učení jeho žáků.

Samotná identifikace chyby a formulace doporučení je dlouhodobý proces, který se žáci učí postupně, a s pomocí učitele se seznamují se zásadami zpětné vazby. Nejde nám pouze o to, chybu najít, ale také odhalovat, co vedlo k jejímu vzniku. Pokud jsme totiž schopni určit příčiny chyby, jsme schopni konkrétního žáka nejlépe podpořit v dalším vzdělávání.

Článek vznikl v rámci projektu Zavádění formativního hodnocení na základních školách (formativne.cz), který je realizován Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy a vzdělávací organizací EDUKační LABORatoř. Projekt je financován v rámci OP VVV, registrační číslo: CZ.02. 3. 68/0.0/0.0/16_032/0008212.

Michal Orság, ředitel, EDUKační LABORatoř

Mgr. Květa Sulková, vedoucí metodička, EDUKační LABORatoř

Didaktická inspirace pro učitele – úlohy z mezinárodních šetření PIRLS a TIMSS

ZUZANA JANOTOVÁ, JOSEF BASL

Mezinárodní šetření výsledků vzdělávání, kterých se čeští žáci účastní v pravidelných intervalech, poskytují důležité informace o dovednostech žáků a o jejich vývoji v mezinárodním srovnání. Kromě vlastních informací o výsledcích v mezinárodním srovnání Česká školní inspekce k jednotlivým šetřením (PIRLS, TIMSS, PISA) připravuje a zveřejňuje publikace s uvolněnými testovými úlohami, které byly v daném šetření použity. Tyto úlohy totiž mohou být zajímavou didaktickou inspirací zejména pro učitele, kteří s nimi mohou pracovat přímo ve výuce.

Rozvoj čtenářské gramotnosti v mezipředmětovém kontextu

V článku přinášíme ukázkou didaktické inspirace zejména pro učitele prvního stupně ZŠ. Věnujeme se především oblasti čtenářské gramotnosti, která je na mezinárodní úrovni mapována šetřením **PIRLS**. To se zaměřuje na čtenářskou gramotnost žáků 4. ročníku základních škol, kteří se obvykle již naučili číst a začínají používat čtení k získávání informací a ke svému dalšímu vzdělávání. Důraz je kladen především na funkční stránku čtení a na dovednost využívat vybrané čtenářské strategie při práci s různými formami psaného textu, které mohou mít přesah i do dalších předmětů. Proto doplňujeme také inspiraci z mezinárodního šetření **TIMSS**, které je zaměřeno na matematickou a přírodovědnou gramotnost.

Využití uvolněných úloh

Uvolněné úlohy PIRLS představují přiměřeně náročné materiály, které mohou být využity přímo ve výuce k ověření čtenářských dovedností žáků, ale i k jejich rozvíjení v rámci různých předmětů, přičemž zahrnují podrobné vysvětlení vyhodnocování odpovědí. Zároveň mohou učitelům poskytnout **vodítka k tvorbě jejich vlastních otázek**, jimiž budou podporovat úzký kontakt žáků s textem a konkrétní čtenářské dovednosti, v nichž u žáků vyznívají nedostatky.

Koncepce úloh PIRLS

Úlohy v šetření PIRLS hodnotí čtenářské dovednosti žáků v rámci dvou **účelů čtení**, které jsou u dětí v mladším věku nejběžnější: čtení pro **získání literární zkušenosti** a čtení pro **získání a používání informací**. Vzhledem k věku testovaných žáků se testové úlohy zaměřují na ucelené příběhy a dovednosti, které umožňují pochopit jednání, motivy a vývoj postav. Stranou však nezůstávají ani texty, z nichž se žáci dozvídají nové informace a fakta o okolním světě. Schopnost pracovat s těmito typy textů je důležitým předpokladem školní úspěšnosti i celoživotního učení.

Z **literárních textů** se dává přednost těm, které sledují události očima dětského hrdiny, jenž v průběhu děje prochází vnitřním vývojem, často v reakci na problémovou situaci, kterou musí v příběhu vyřešit. Kvalitní literární text by měl v každém případě obsahovat silné ústřední téma, které bude blízké životu malých čtenářů a zároveň bude mít obecnou platnost.

Také **informační texty** objevující se ve výuce různých předmětů by měly mít ústřední myšlenku nebo téma, které by mělo být podáno přitažlivým způsobem. Kvalitní informační texty mají zřetelnou strukturu, která čtenářům

usnadňuje orientaci v textu, a mnohdy zahrnují diagramy, tabulky, mapy či jiné grafické prvky, jež doplňují a dokreslují slovně popsané informace.

Ukázka konkrétního textu PIRLS

Ukázkový text *Leonardo da Vinci*¹ z PIRLS 2016 je biografickým textem, který pojednává o životě a díle Leonarda da Vinci a zaměřuje se na nápady a vynálezy, jimiž předběhl svou dobu. Text je doplněn ilustracemi s popisky. **Otázky k textu** pokrývají různé úrovně obtížnosti, což umožňuje zjišťovat míru osvojení jednotlivých čtenářských dovedností. Šetření PIRLS se snaží zachovat posloupnost otázek **od jednoduchých k obtížnějším**, které žáka vedou přes dílčí porozumění k celkovému porozumění textu.

Kotázce 1

Leonardo da Vinci
muž, který předběhl svou dobu

Když lidé slyší jméno Leonardo da Vinci, většina si vybaví světznámý obraz *Mona Liza*. Toto dílo se nachází v galerii umění v Paříži a každoročně se na něj jezdí dívat miliony turistů.

Avšak Leonardo nebyl jen malíř. Byl to také nadaný vynálezce, inženýr, architekt a sochař. Člověk, který měl plno nových a zajímavých nápadů.

Leonardo da Vinci se narodil v roce 1452 ve venkovském domě svého otce blízko města Vinci v Itálii. Své dětství strávil Leonardo uprostřed přírody a už tehdy neustále pozoroval zvířata a hmyz kolem sebe.

Později se Leonardo spolu s otcem přestěhoval do města Florencie. Tam začal Leonardo pracovat a studovat u velmi známého malíře a sochaře, který se jmenoval Verrocchio.

Když pracoval s Verrocchiem, naučil se hodně věcí z techniky. To mu pomohlo pochopit, jak věci kolem něj fungují. Naučil se také míchat nejrůznější barvy a používat kov v sochařství.

---

1. Čím byl Leonardo da Vinci?

a) farmářem
b) lékařem
c) sochařem
d) stavitelem

Vzhledem k postupné gradaci obtížnosti úloh bývá první otázka v šetření PIRLS vždy velmi jednoduchá. Proto byl na začátek úlohy *Leonardo da Vinci* vybrán typ **otázky s výběrem odpovědi**, který od žáka vyžaduje menší aktivitu, neboť poskytuje možnost volby odpovědi ze čtyř nabízených možností. Otázka se zaměřuje na vyhledávání informací a po žákovi požaduje, aby nejdříve našel část textu, která obsahuje konkrétně uvedené informace o tom, čím Leonardo byl, aby pochopil význam uvedených povolání a následně rozpoznal a vybral požadovanou informaci.

Následující, v pořadí úlohy pátá otázka odpovídá vysoké úrovni obtížnosti. Žák má v textu nalézt výraz „*dychtil po poznání*“ a na základě jeho propojení s následujícími dvěma větami odvodit jeho význam. I když žák příslušný výraz nezná, může z textu vyvodit, že jej autor použil k vyjádření Leonardovy touhy poznávat a učit se nové věci. **Vyvodit odpověď na otázku a vybrat správnou variantu** z nabídky možností se může jevit jako celkem snadný úkol, avšak správnou odpověď vybrala pouze necelá polovina českých žáků.

Kotázce 5

Leonardo dychtil po poznání
Studoval svět kolem sebe a kreslil věci, které viděl. Četl všechno, co našel, poslouchal nápady jiných lidí a dělal si poznámky o věcech, které se naučil. Některé z jeho zápisníků byly velké jako plakáty na stěnu, jiné naopak tak malinké, že je mohl nosit připevněné kolem pasu. Mnoho z nich se ztratilo, ale některé byly v 19. století vydány a můžete je vidět i dnes. Jsou plné kreseb a úhledného písma.

Zápisníky jsou důkazem Leonardových pokrokových nápadů. Také poukazují na Leonardovu zvědavost – moc ho totiž zajímalo, jak věci kolem něj fungují. Zajímalo se o různé stroje, ale také o samotnou podstatu života kolem sebe. Studoval a kreslil tekoucí vodu, listy na stromech, létající ptáky a lidská těla. Stále se učil více a více tím, že pozoroval okolní svět.

Leonardo vylepšoval jak nápady své, tak i nápady, které převzal od jiných. Většina kreseb v jeho zápisnicích tedy vypadá jako něco zcela nového. Některé z jeho kreseb vypadaly jako představy o budoucnosti – svět, který známe dnes. Např. létající stroj navrhl mnohem dříve, než se vůbec objevila první letadla a balóny.

---

5. Co ti o Leonardovi říká výraz „dychtil po poznání“?

a) Chtěl se toho naučit co nejvíce.
b) Měl hodně nápadů, jak sestřit různé věci.
c) Byl nadaným malířem a sochařem.
d) Měl představy o budoucnosti.

Kotázce 10

V další ukázce, která spadá do velmi vysoké úrovně obtížnosti, měl žák pracovat již s větším množstvím textu. Otázka 10 se zaměřuje na postup **interpretace** a vyžaduje od čtenáře **propojení informací z různých částí textu**, které pojednávají o Leonardových nápadech, komplexnější uvažování o textu jako celku a porozumění jeho hlavní myšlence. Klíčovou informaci si žák musí domyslet na základě v textu poskytnutých vodítek.

Má rozpoznat, že uvedené tvrzení souvisí s Leonardovým zájmem o to, jak věci fungují, a se skutečností, že jeho pokrokové nápady přispěly ke vzniku vynálezů, které byly sestrojeny a používány až o mnoho let později (např. padák). Odpověď na otázku měl žák zformulovat samostatně: např. *Vymyslel létající stroj dřív, než byla letadla.*

¹ Úloha je dostupná v *Publikaci s uvolněnými úlohami z šetření PIRLS 2016*, s. 53. Dostupné z: www.csicr.cz.

Kotázce 10

I když byl Leonardo plný nových nápadů, ve skutečnosti mnohé ze svých vynálezů nesestrojil. V jednom z jeho zápisníků je kresba osoby s padákem. Prakticky byl padák vyzkoušen až o 300 let později, v roce 1783, kdy jeden nadšený Francouz jako první seskočil s padákem na zem.

Jiný z Leonardových vynálezů vycházel z jeho studie lidského těla a jeho zájmu o to, jak funguje. Leonardo nakreslil mnoho obrázků paží, nohou i dalších částí těla a v podstatě navrhl „mechanického člověka“ – robota! Ten uměl sedět, mávat rukama, hýbat hlavou a otevírat a zavírat ústa.

Leonardo da Vinci zemřel v roce 1519. Byl to vskutku muž, který předběhl svou dobu.

Leonardova kresba padáku

10. Článek říká, že Leonardo da Vinci byl muž, který předběhl svou dobu. Uveď jeden příklad něčeho, co dokazuje toto tvrzení, tzn. příklad něčeho, co udělal a předběhl svou dobu.

Práce s texty v hodinách

Práce s textem úlohy ve vyučovací hodině se od testování PIRLS může v některých aspektech lišit. Na rozdíl od testování, při kterém se zjišťuje úroveň získaných čtenářských dovedností žáků, je ve vyučovací **hodině hlavním cílem žáky čtenářským dovednostem naučit a učit je nad textem přemýšlet**. Proto je nutné nesoustředit se nejen na odpovědi žáků, ale pracovat s textem komplexně, tedy postup při plnění úkolu žákům modelovat, aby pochopili, jak postupovat a co se od nich při práci s textem očekává. Rovněž je vhodné zařazovat aktivity před čtením, při čtení i po čtení, vyčlenit prostor pro sdílení zážitků z četby nebo – v případě odborného textu – shrnutí ve smyslu „co nového jsme se z textu dozvěděli“. Konečným cílem takto systematické práce je nejen úspěšné samostatné řešení testových úloh, ale i výchova hloubavého čtenáře.

Zatímco otázky v šetření PIRLS pokrývají celou šíři úrovní obtížnosti, aby umožnily ohodnotit čtenářské dovednosti všech žáků ze všech zúčastněných zemí, ve výuce je možné otázky přizpůsobit vyspělosti žáků ve třídě. Při práci s textem lze **obtížnost** ovlivňovat například volbou různých typů **otázek**: otázkami s výběrem odpovědi je možné žákům usnadnit zodpovězení kognitivně náročnější úlohy, naopak otázkou, na kterou žák musí odpovědět vlastními slovy, můžeme obtížnost úlohy zvýšit. Úlohy PIRLS zahrnují rozmanité typy otázek, které může učitel při práci s textem využít.²

Čtenářská gramotnost v matematice

Také mezinárodní šetření TIMSS, zaměřené na oblasti matematiky a přírodovědy, může být svými úlohami inspirací

využitelnou v hodinách. Pro příklad zde uvádíme matematickou testovou úlohu, při jejímž řešení se žák neobejde bez **náležitěho porozumění zadání**. Mladý čtenář je přitom konfrontován nejen se souvislým textem, ale musí také být schopen dekódovat i tu část informace, která je znázorněna schematicky.

Michal ujde 40 metrů po pěšince od svého domu k Petřovu domu. Pak pokračuje v chůzi po pěšince do školy.

Jak dlouhá je cesta z Michalova domu do školy?

A) 40 m   B) 80 m   C) 100 m   D) 130 m

Ačkoli žáci mají předem nabídnuty možnosti odpovědi, v rámci úloh TIMSS se jedná o úlohu na nejvyšší úrovni obtížnosti. Žák musí správně porozumět zadání, pracovat s odhadem. V České republice 52 % žáků zvolilo správnou odpověď C, ale celých 40 % zvolilo možnost B.³

Nabídka seminářů pro školy

Česká školní inspekce **nabízí k práci s úlohami z mezinárodních šetření i specifické vzdělávací programy**, jejichž smyslem je přiblížit učitelům didaktický potenciál těchto úloh a naučit je s úlohami pracovat přímo ve výuce s cílem podpořit zvyšování kvality výuky čtenářských, matematických a přírodovědných dovedností.

Specifické vzdělávací programy, které přibližují **didaktický potenciál úloh z oblasti čtenářských, matematických a přírodovědných dovedností**, nabízí Česká školní inspekce školám **zdarma** a konají se **přímo v prostorách konkrétní školy, která o ně projeví zájem**. V nabídce jsou **dva typy seminářů** (rozsah každého je **6 hod.**):

První vzdělávací program je zaměřen na využívání didaktického potenciálu úloh uvolněných z mezinárodních šetření **TIMSS** a **PIRLS** s cílem podpořit **zvyšování kvality výuky čtenářských, matematických a přírodovědných dovedností žáků na 1. stupni ZŠ**. Tento program je tedy určen zejména elementaristům, účast učitelů 2. stupně ZŠ je však také možná.

²Více informací k tvorbě otázek k textu naleznete v *Publikaci s uvolněnými úlohami z šetření PIRLS 2016*, s. 120. Dostupné za: www.csicr.cz.

³Více informací naleznete v *Publikaci s uvolněnými úlohami z mezinárodního šetření TIMSS*, s. 38. Dostupné z: www.csicr.cz.

Druhý vzdělávací program je zaměřen na využívání didaktického potenciálu úloh uvolněných z mezinárodního šetření **PISA** s cílem poskytnout inspiraci pro **zkvalitňování výuky přírodovědných předmětů a matematiky na 2. stupni ZŠ a na SŠ**. Tento program je tedy určen primárně učitelům působícím na 2. stupni ZŠ a na středních školách. I zde však platí, že se do něj mohou přihlásit také učitelé 1. stupně ZŠ.

Účastníci seminářů se rovněž **naucí pracovat s inspekčním systémem elektronického testování InspIS SET** v modulu školního testování.

Podrobnější informace k rámcovým **programům seminářů** jsou k dispozici za webových stránek České školní inspekce www.csicr.cz v záložce Metodická podpora škol.

V případě zájmu o realizaci semináře ve vaší škole prosím zašlete **požadavek prostřednictvím systému InspIS HELPDESK** (<https://helpdesk.csicr.cz>).

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Mgr. Zuzana Janotová,
oddělení mezinárodních šetření,
Česká školní inspekce

PhDr. Josef Basl, Ph.D., vedoucí
oddělení mezinárodních šetření,
Česká školní inspekce

PBIS: Jak zavádět celoškolskou preventivní podporu chování žáků

ANNA KUBÍČKOVÁ, LENKA HEČKOVÁ

Seznamte se s osvědčeným konceptem podpory chování žáků, který Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV) pomáhá pilotně zavádět na třech českých školách. Podpora chování žáků je nedílnou součástí kultury školy. Pokud ji škola realizuje efektivně, s využitím vhodných metod a postupů, může zásadně pozitivně ovlivnit svoje klima. V takové škole se žákům lépe soustředí na vzdělávací obsah a učitelé mohou mnohem více času věnovat výuce na úkor řešení výchovných problémů.

System podpory chování žáků ve světě známý pod zkratkou PBIS (z anglického *Positive Behavioral Interventions and Supports*) představuje komplexní přístup k podpoře očekávaného chování ve škole respektující individuální potřeby žáků. Zahrnuje tři úrovně podpory podle intenzity realizovaných forem intervence. System PBIS podporuje vznik bezpečného školního prostředí, zavedení a fixaci srozumitelných očekávání v chování pro všechny žáky i pedagogy školy. Aplikace PBIS má pozitivní dopad nejen na samotné chování žáků, ale také na jejich vzdělávací výsledky a vztah ke škole. Ve školách, které PBIS zavedly, se také zvýšila pracovní spokojenost učitelů.

Historie a současnost PBIS

Koncept PBIS vznikl v osmdesátých letech 20. století ve Spojených státech amerických, konkrétně ve státu Oregon. Těžiskem nového konceptu bylo změnit dosavadní přístup k chování žáků oproti tomu, který byl dosud v amerických školách běžně využíván. Koncept PBIS vychází z výzkumů behaviorálních psychologů a z jejich předpokladů, že se žáci v každý okamžik chovají, jak nejlépe mohou. V tom, aby se chovali lépe, jim mohou bránit především dva okruhy limitů:

1. **aktuální úroveň jejich sociálních a emočních dovedností**, kterým lze děti učit stejně jako čtení či psaní;

2. **kvalita prostředí**, kterou lze upravit formou preventivních a podpůrných opatření.

Chování žáků je v drtivé většině naučenou reakcí na podněty prostředí. Koncept proto věnuje hlavní pozornost systematickému učení a upevňování vhodného chování a současně úpravě prostředí tak, aby co nejvíce podporovalo adekvátní chování žáků. Autoři konceptu vycházejí z toho, že pokud je třída nebo celá škola prostředím, které je plné zákazů, odrazuje to nejen děti, ale i učitele. Prostředí k účinné podpoře musí být podle nich pozitivní, bezpečné a předvídatelné.

Tři úrovně podpory

Tyto dva principy jsou tedy celoškolně uplatněny **v první, preventivní úrovni podpory systému PBIS** a doplněny dalšími doporučenými postupy. Součástí první úrovně je sada řady časově nenáročných preventivních kroků směrem k žákům. Ty pomohou zlepšit jejich chování a teprve poté se pedagogové mohou intenzivněji věnovat žákům, pro které z různých důvodů nebyla první, preventivní úroveň podpory zcela dostatečná.

Při správném zavedení PBIS by se **druhá úroveň intenzivnější podpory systému PBIS** měla týkat přibližně 10 až 20 procent žáků školy. Probíhá již většinou skupinově a v kratších časových intervalech. Je poskytována zejména žákům, kteří nemají dostatečně rozvinuté sociální a emoční dovednosti, často z důvodu nejrůznějších speciálních vzdělávacích potřeb.

Třetí úroveň podpory systému PBIS bude, při správném nastavení předcházejících úrovní, potřebovat asi 1 až 5 procent žáků školy. Jde o individualizovanou intenzivní intervenci, která se týká především žáků se závažnými problémy v chování. Ty mohou vycházet z negativního působení prostředí na žáky nebo traumatických zážitků, které ovlivní jejich psychiku a reakce.

Jak na to

Jedním z hlavních principů systému PBIS je přistupovat k chování žáků podobně jako k jejich formálnímu vzdělávání. Pravidla, která by měli žáci i díky zavedení tohoto systému dodržovat, by pro ně měla být co nejlépe srozumitelná a pokud možno stejná nebo podobná v rámci celé školy. Pokud učitel v jednom předmětu od žáků očekává dodržování jiných pravidel než v jiném, je pravděpodobné, že žáci si při přechodu mezi nimi mnohdy neuvědomí, co od nich který učitel vyžaduje. Mohou tak na leckterá pravidla nevědomky zapomínat nebo je zaměňovat za jiná. V první fázi zavádění systému PBIS by se tedy měli pedagogičtí pracovníci domluvit, jaké chování budou od žáků ve škole vyžadovat, a toto chování vyjádřit pomocí takzvaných **očekávání**.

Celoškolní očekávání by měla být jednoduchá, široce akceptovatelná a dobře zapamatovatelná. Je vhodné zvolit jen

okolo tří až pěti očekávání, která budou pozitivně formulovaná a zároveň mají potenciál obsáhnout pravidla chování z různých oblastí. Příklady vhodných celoškolních očekávání tak jsou například **respekt, zodpovědnost a bezpečí**. Pod tato hesla lze zařadit jak ohleduplné chování žáků vůči sobě i dospělým (respekt), tak třeba i dodržování hygienických zásad (bezpečí) nebo vypracování zadaných domácích úkolů (zodpovědnost). Tím, že se žáci nemusejí orientovat v dlouhých seznamech zákazů a povinností, které navíc nejsou v každém předmětu stejné, umožníme žákům lépe porozumět sociálnímu prostředí školy.

Jako očekávání jsou mnohdy uvedeny pojmy, které mohou mít široký výklad a které nemusejí být všem dětem srozumitelné (zejména těm mladším nebo dětem z odlišného sociálního zázemí); je nutné u žáků vytvořit jasnou představu o tom, co konkrétně znamená chovat se zodpovědně, bezpečně a s respektem. Toho dosáhneme tím, že se žáky budeme v různých prostředích nacvičovat, jak je možné tato očekávání naplňovat. Prakticky tak se žáky procvičíme, jak vypadá bezpečné chování na chodbě, ve třídě, na školním hřišti či v jídelně a naopak jak bezpečné chování na chodbě, hřišti atd. nevypadá. Žáci si na několika vhodných příkladech sami vyzkoušejí, že například zodpovědnost ve třídě mohou projevit tím, že si nachystají pomůcky už před zvoněním anebo se přihlásí, když nerozumějí probírané látce. Učitel poté žákům ukáže, že naopak nezodpovědné chování ve třídě může být zatajování nevypracovaného úkolu nebo že si někdo hraje se spolužákem místo toho, aby se soustředil na výuku.

Příklady nevhodného naplňování očekávání by měly být obvyklé, nikoliv extrémní případy nevhodného chování a žáci by je neměli prakticky nacvičovat. Díky konkrétním příkladům žáci lépe pochopí význam každého z celoškolních očekávání. Praktické procvičení příkladů očekávaného chování ve všech specifických prostředích školy je důležitou složkou prevence. Mezi specifická prostředí typicky patří třída, chodba, šatna, toaleta, jídelna, knihovna a hřiště. Příklady využívané pro nácvik očekávání by měly být ve všech prostorách školy co nejjednodušší, je však možné sestavit odlišné příklady pro první a druhý stupeň.

Důležité je chválit

Poté, co učitel se žáky celoškolní očekávání prakticky procvičí, je zásadní, aby si co nejvíce všímali vhodného chování žáků a žáky za něj bezprostředně chválit. **Žáky ve vhodném chování aktivně podporujeme**; ideálně také vždy vztáhneme konkrétní chování, které oceňujeme, k celoškolním pravidlům. Tímto zvědomováním a zviditelňováním vhodné chování fixujeme u daného žáka i přihlížejícího okolí a zároveň věnujeme žákovi pozornost. Její nedostatek je často spouštěčem rušivého chování žáků. Můžeme například využít formulaci pochvaly typu „Martine, oceňuji, že jsi přinesl

do školy podepsané prohlášení, je vidět, že jsi zodpovědný“ nebo „Chválím skupinu v první lavici za rovnocenné rozdělení práce na společném úkolu, což je projevem vzájemného respektu“. **Je důležité, abychom na vhodné chování upozorňovali mnohem častěji než na chování nevhodné.**

Aby byla prevence nežádoucího chování co nejúčinnější, doporučuje se dodržovat poměr minimálně čtyř pochval vhodného chování na jedno pokárání u každého žáka. Nemělo by se tedy stávat, že někteří žáci jsou excesivně chváleni, zatímco několik dalších je převážně káráno – tito žáci totiž potřebují o to více posilovat vhodné vzorce chování.

Na nevhodné chování klidně a adekvátně

I když budeme dodržovat všechna výše uvedená doporučení, budou se ve škole stále objevovat menší i závažnější incidenty nevhodného chování. Díky preventivní podpoře by však měly být postupně stále méně časté a většinou i méně intenzivní. Při nevhodném chování žáků či skupiny žáků by měl učitel reagovat pokud možno co nejklidněji a podle závažnosti incidentu adekvátním způsobem. Systém PBIS uvádí několik příkladů adekvátních reakcí v závislosti na závažnosti nevhodného chování: od plánovaného nevšímání s okamžitou pochvalou při demonstraci vhodného chování přes konkretizovanou korekci chyby v chování až po konferenci se žáky a využití restorativního kruhu. U opakujících se nebo závažnějších incidentů nevhodného chování žákům poskytneme vyšší (druhá nebo třetí) úroveň podpory chování. Ta již využívá intenzivnější výzkumem ověřené intervence.

Roli hraje i uspořádání tříd

Systém PBIS se zaměřuje i na fyzické uspořádání prostor tříd a školy, sjednocení a automatizaci rutinních postupů ve škole i na to, aby žáci měli při výuce vždy dostatek příležitostí k reakcím. **Pokud ve škole vhodně uspořádáme fyzické prostředí, můžeme tím předejít některým projevům nevhodného chování.** Učitel by měl například efektivně a promyšleně stanovit zasedací pořádek. Tím může předejít rušivým činnostem a konfliktům spolužáků při výuce a mimo ni. Dále je vhodné zvolit takové uspořádání lavic, aby děti z kteréhokoli místa dobře viděly a aby učitel mohl rychle přistoupit ke kterémukoliv žákovi ve třídě. Z tohoto pohledu tak není nejvhodnější uspořádávat lavice do souvislých řad.

Ve třídách i dalších prostorách školy je vhodné vyvěsit celoškolské očekávání, nejlépe v atraktivní vizuální formě, a to například ve spojení se školním logem či znakem města. Vizualizaci očekávání můžeme propojit s příklady vhodného chování v konkrétním prostoru, které jsme se žáky nacvičili. (Ve třídě tak může viset cedulka s nápisem „Hlásím se“, na chodbě zase s připomenutím „Odpadky házím do koše“. Obě posilují zodpovědnost žáků v daném místě.) Pokud se ve

třídě i mimo ni snažíme naučit žáky respektovat nějaký specifický postup, je opět vhodné jej co nejvíce sjednotit v rámci celé školy a vizualizovat.

Automatizaci a upevnění pomáhá, když rozfázujeme postup na jednotlivé kroky, které se žáky nacvičíme, pozitivně upevníme a vizualizujeme, nejlépe piktoqramy u jednotlivých kroků. Sjednocení a rozfázování rutinního postupu lze využít například při příchodu do školy. Jednotlivé kroky by v tom případě mohly vypadat například takto:

1. Vejdu do školy určeným vchodem.
2. Vydezinfikuji si ruce.
3. Na pozdrav zamávám nebo zvednu palec (či jinak bezkontaktně pozdravím).
4. Jdu nejkratší cestou do své třídy.
5. Odložím si aktovku k lavici.
6. Umyji si ruce mýdlem.
7. Sednu si na své místo.
8. Nachystám si pomůcky na první hodinu.

Uvedený příklad postupu bude v každé škole specifický a je možné využít jednodušší formu pro žáky prvního stupně nebo s nimi v případě potřeby postup v průběhu prvního měsíce několikrát zopakovat.

Dejte příležitost odpovídat a zapojte žáky do výuky

Poslední z hlavních doporučení systému PBIS zní: **Zajistěte žákům dostatek příležitostí k odpovědím a zapojte je do výuky.** Pokud se při výuce tážeme převážně jednotlivců, někteří žáci nemohou vůbec říci svou odpověď a nezapojují se do společného myšlenkového procesu. To většinou vede ke ztrátě jejich zájmu. Tomu můžeme předcházet třeba tím, že využíváme sborových či skupinových odpovědí, skupinové práce, doplňování předtištěných materiálů a podobně. Sborové odpovědi může vyvolávat učitel ve verbální formě (např. celá třída odpoví na otázku po signálu 3 – 2 – 1), ve formě gesta (palec nahoru/dolů vyjadřuje ano/ne) nebo s využitím pomůcek (např. žáci mohou psát odpovědi na tabulky a ukazovat je). **Čím více žáků je aktivně zapojeno do výuky, tím méně se jich projevuje nevhodným chováním.**

Práce se žáky s negativními či traumatickými zážitky

Celoškolská preventivní podpora chování pomáhá nejen učitelům, ale především žákům samotným. Při nedávných událostech souvisejících s pandemií COVID-19 jsme měli všichni možnost sami pocítit, jak na nás působí nejednotná a měnící se pravidla různých autorit. Pocity nepředvídatelnosti, ohrožení, nesouhlas a zmatek, negativně ovlivňující lidské chování, zažívají stejně tak děti, žáci a studenti, pokud jsou

UČITELSKÉ ŘEMESLO

vystaveni nejednotným a měnícím se pravidlům pedagogických pracovníků. Někteří žáci se ve chvíli, kdy je velký rozdíl mezi nastavenými pravidly chování ve škole a v rodině, v takové situaci nedokážou zorientovat a mohou na ni z pohledu učitele reagovat nepřiměřeně.

Je důležité si uvědomit, že **u dětí, které zažívají nebo prožily negativní či traumatické zážitky, spouští pocit ohrožení automatické reakce na stres útok/útek/strnutí, a to i pokud daná situace není objektivně ohrožující.** Jedná se o automatickou reakci centrálního nervového systému, která se může projevit agresí (verbální i fyzickou), únikovými strategiemi (nedobrovolné podřízení, lhaní) či strnutím (disociace). Aby bylo možné žákovi v takové situaci pomoci, je nutné k němu přistupovat nanejvýš klidně a pozitivně. Žák, který se nachází ve stadiu reakce útok/útek/strnutí, není schopen dostatečně vnímat logické argumenty a vysvětlování, kárání či trestání naopak zhoršuje jak jeho reakce, tak především jeho traumatizaci.

PBIS: Pomáhá všem žákům i učitelům

Účinnost a efektivita systému PBIS byla v průběhu třicetiletého vývoje ověřena nespočtem studií a o jeho univerzálnosti vypovídá rozšíření prakticky po celém světě. **Kromě USA**, kde jej využívá již přes 25 000 škol, je dnes **zavedený**

i v Kanadě, Austrálii, Japonsku, Velké Británii, Nizozemsku, Německu či na Taiwanu. Po celém světě **vzniklo již na 30 národních sítí PBIS.**

ČOSIV aktuálně systém PBIS pilotuje na třech českých školách v rámci projektu Škola pomáhá ohroženým dětem, který je podporován programem *Active Citizens Fund*. Naším cílem je adaptovat systém PBIS na české podmínky a zavést jej do tuzemského vzdělávacího systému. Účinnost a efektivita principů, intervencí i implementačních postupů PBIS je podložena odbornými studii.

PBIS je trauma respektující přístup, který pomáhá všem žákům a učitelům. Jeho velkou předností je i to, že žákům se znevýhodněním nebo speciálními potřebami, které ovlivňují jejich chování, poskytuje PBIS potřebnou účinnou podporu s možností upravit intenzitu intervence podle aktuálních potřeb žáka. Tyto potřeby totiž nemusejí vždy nutně vycházet z podstaty diagnózy žáka, ale mohou být například reakcí na prostředí, které pro něj v tu chvíli není vyhovující.

Projekt podpořil Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové v rámci programu Active Citizens Fund, jehož cílem je podpora občanské společnosti a zmocnění znevýhodněných skupin. Program je financován z Fondů EHP a Norska.

Mgr. Anna Kubičková,
Česká odborná společnost pro
inkluzivní vzdělávání (ČOSIV)

Mgr. Lenka Hečková,
Česká odborná společnost pro
inkluzivní vzdělávání (ČOSIV)

Dětem ve škole i divákům na koncertě je třeba trefit se do noty, říká učitel a hudebník Honza Přeslička

MARKÉTA POPELÁŘOVÁ

Honza Přeslička působí jako učitel prvního stupně a zároveň jako zpěvák kapely Epydemye, momentálně si však od školy dává pauzu na rodičovské dovolené. Jaké je pro něj být učitelem prvního stupně? A v čem je podobné učitelství a hraní na koncertě?

To, že se jednou postaví za učitelskou katedru, nebyla pro Honzu Přesličku předem jasná volba. K učitelství se dostal

od programování. Počítače ho sice bavily, ale nikoli naplňovaly, proto se po roce na brněnském VUT rozhodl přejít na

učitelství. A jak sám říká, díky setkání s velmi inspirativními lidmi během kolejního života v Českých Budějovicích šel učit konkrétně na první stupeň.

„Na prvním stupni je úplně všechno. Nesoustředím se na konkrétní předměty, ale dětem ukazuji kousek od všeho – kousek češtiny, trochu vesmíru. Rád s dětmi prožívám jejich svět,“ dodává Honza.

Škola by podle něj měla být prostředí, ve kterém je možné si věci vyzkoušet. Oproti reálnému světu by ale děti měly mít možnost v nich také beztretně chybovat.

Co znamená učivo „probrat“?

Jak Honza Přeslička vnímá své vlastní učitelské schopnosti? Někdy si prý musí dávat pozor: „Občas se mi stává, že děti po deseti minutách výuky přijdou na téma, které je daleko zajímavější než to, které jsem si na hodinu připravil já.“

Je podle něj ale někdy dobré původně naplánovanou hodinu trochu přeorganizovat: „Vím totiž, že ten jejich momentální zápal pro to, něco se dozvědět, něco nového zjistit, je daleko silnější než moje předpřipravené pracovní materiály.“

To se sice lehko řekne, ale hůř udělá. Stíhá v důsledku zdržení zadanou látku probrat?

„Vždy se sám sebe ptám, co vlastně znamená učivo ‚probrat‘. Znamená to, že jsem ho odvykládal, že jsme se tím s dětmi zabývali, nebo že už ho nějakým způsobem mají ‚zvnitřněné‘? Že se látka během hodiny probere, totiž ještě rozhodně neznamená, že si děti něco odnesou. Měli bychom si pokládat otázku, co si pod slovem ‚probrat‘ vlastně představujeme, co od něj očekáváme.“

Dobrym měřítkem úspěchu je pro něj například to, když jeho žáci rodičům po škole vyprávějí, co ve škole zažili nebo co nového se naučili. Někteří rodiče za Honzou Přesličkou nadšeně chodili s tím, že jejich dítě doma po škole vyprávělo například o Miladě Horákové.

Učení, to je podle něj podobný stav jako na koncertě: „Jsem jeho iniciátor a zároveň jsem u něj, u celého procesu, kdy sleduji, jak se děti učí nové věci. I díky tomu dlouhodobě

usínám s pocitem, že tahle práce má smysl,“ vysvětluje svůj postoj k učení Honza Přeslička. „Dětem i divákům je potřeba trefit se do noty.“

Honza vedle učení působí také jako zpěvák kapely Epydemye, která před několika lety mimo jiné představila své album Kotlina, věnující se historickým událostem 20. století: „Chtěli jsme říct lidem, proč stojí za to být Čechem nebo Českou, vybrat důležité momenty naší historie. Původně měla deska pokrýt celou českou historii, bylo by to ale hodně obsáhlé, rozhodli se proto jen pro 20. století.“ Na albu tak najdete písničky například o Miladě Horákové nebo Karlu Čurkovi.

Cítit se v práci dobře

To, aby člověk mohl práci učitele odvádět dobře, je podle Honzy Přesličky podmíněno mnoha faktory. Jedním z nich je například dobré klima školy. Školní prostředí je pro něj zastřešené primárně jedním člověkem – ředitelem školy, který celé klima zásadně určuje: „To, jestli sedím v kabinetu a bojím se, že ředitel přijde, že budu mít nějaký průšvih, nebo jestli je to v podstatě ‚kámoš‘, se kterým je možné se o věcech bavit, je podstatný rozdíl.“

V druhém případě se učiteli na škole pracuje výrazně lépe: „Na takové škole pak vznikají spontánní akce a setkání, člověk se tam cítí dobře. A to celé se pak samozřejmě musí přenést na děti.“

Září jako nový začátek

„Vždycky když přijdu v září do školy, přijde mi, že nic neumím, že se musím vše učit znovu. Moje vlastní přípravy mi přijdou zastaralé. Vlastně je to takový každodenní boj, aby se hodina dneska povedla, abych z toho každý den měl dobrý pocit,“ zmiňuje Honza Přeslička, když se debata stočí k zářijovému návratu do škol.

Jak se on sám na jednotlivé vyučovací hodiny vlastně připravuje? Sám svou přípravu označuje za někdy dost punkovou. Naučil se ale oprostít se od toho, aby ji dělal „pro někoho“, pro někoho jiného, externího. Je pro něj důležité, aby fungovala hlavně pro něj. Hodně se zaměřuje na cíle celého vyučování: „Svoje přípravy bych popsal jako chaotický pytel nápadů, ve kterých se vyznám jen já,“ říká Honza Přeslička s úsměvem.

Markéta Popelářová, studentka; začínající učitelka; členka hnutí Otevřeno, jehož cílem je zlepšení kvality vzdělávání budoucích učitelů

Jak na vyučování přes videokonference

ONDŘEJ NEUMAJER, ALEXIS KATAKALIDIS, IVAN ČERMÁK

**učitel
naživo**

V neziskové organizaci Učitel naživo jsme na základě vlastních pedagogických zkušeností získaných ve výuce při vzdělávání na dálku sestavili tipy pro pořádání výukových videokonferencí, které se nám osvědčily. Pro ostatní učitele je nabízíme volně online v infografice, zde je uvádíme v textové podobě.

Videokonference jsou v době vzdělávání na dálku často využívaným nástrojem, se kterým učitelé postupně získávají zkušenosti. V níže uvedených tipech jsme se snažili zohlednit svou zkušenost, která by mohla pomoci i dalším zájemcům o tento synchronní způsob komunikace.

Organizační a technická doporučení

1. Předem si všechno rozmyslíme

Na výuku přes videohovor se dopředu v klidu připravíme a všechno si vyzkoušíme. Dáme si čas, abychom poznali vybraný konferenční systém. Vytvoříme plán hodiny a pro jistotu i záložní aktivity, kdyby něco selhalo.

2. Přístup jen pro zvané

Důležité je nenechat si výuku narušit nezvanými hosty. Proto chceme, aby se žáci přihlašovali pod školními účty, nebo jim dáme heslo pro přístup. To ale nesmí být nikde veřejně dostupné.

3. Používáme skutečná jména

Požádáme žáky, aby raději než přezdívky používali svá skutečná jména. I to řeší přihlašování přes školní účty.

4. Triky pro lepší zvuk

Ozvěňám a špatné kvalitě zvuku předejdeme používáním headsetu nebo alespoň sluchátek. To platí i pro žáky a zpravidla to vítají i rodiče, protože je doma větší klid. Také se naučíme počítat se zpožděním, mluvíme o něčem pomaleji a snažíme se nemluvit jeden přes druhého.

5. Moderujeme diskusi

Nastavíme pravidla, jak si mají žáci říct o slovo (zvednout ruku, napsat do chatu...), a jsme to my, kdo ho uděluje. U větších skupin může být dobré zavést pravidlo „kdo nemluví, vypne si mikrofon“.

6. Vidět a být vidět

Učitel by měl mít zapnutou kameru a být vidět. Jen je dobré potlačit pozadí, odklidit věci nebo použít paraván. Ideální je, když jsou vidět i žáci – je to přirozenější, nutí je to dávat větší pozor a můžeme vnímat reakce a emoce. Jsme ale chápaví, když žáci nejsou na kameře (nechtějí ukazovat pohled do soukromí, mají technické problémy...).

7. O nahrávání předem informujeme

Záznam může být skvělý, pokud s ním žáci mohou dále pracovat nebo jej uvidí i ti, kteří se výuky nezúčastnili. Jen je potřeba dát vědět, že video nahráváme.

8. Sepíšeme pravidla komunikace

Základní instrukce a doporučení pro žáky je skvělé sepsat a poslat všem předem. Ještě lepší je se na stejných pravidlech domluvit s ostatními učiteli a používat je jako celá škola.

9. Nevypadl nikdo?

Škola musí mít jistotu, že se všichni žáci mají jak připojit k výuce z domova. Pokud ne, může jim pomoc zřizovatel nebo neziskové organizace, které se problému věnují. Touto činností se zabývá například Česko.Digital (<https://www.ucimeonline.cz/>).

Foto: Ondřej Neumajer

Pedagogická doporučení

1. Těžištěm výuky by neměl být online přenos

Videohovory jsou skvělé, pokud slouží k dodatečnému vysvětlení látky, reflexi učení a individualizaci. Ale těžiště výuky by mělo být v asynchronní výuce. Žákům můžeme například zadat samostatné úkoly (pracovní listy, kresby, psaní slohů) a potom společně na videohovoru projít práce nebo možná řešení. Proč je to lepší? Děti mohou pracovat podle svého tempa a časových možností. Čemu nerozumějí, si mohou vyjasnit při hovoru, což je může motivovat, aby na hodině chtěly být.

2. Pokud to jde, snažíme se žáky zapojit

Pozornost rychle klesá i v běžné výuce ve třídě. Soustředění se během videohovoru je ještě náročnější. Interaktivita a střídání aktivit může pomoci.

3. Zajímáme se, jak se žáci mají a co jim vyhovuje

Čas od času se můžeme zeptat – například pomocí online dotazníku –, co žákům na výuce vyhovuje a co ne. Můžeme je poprosit, aby okomentovali svoje vlastní snažení. Prohlubovat vzájemné vztahy otázkami „Jak se máte?“ a „Zvládáte to?“ se nám vždy osvědčilo.

4. Menší skupiny jsou lepší

Kratší výuka s menším počtem dětí může být efektivnější, protože předejdete ztrátě pozornosti a žáci mají menší možnost se v online prostoru schovat. Například místo

45 minut s 30 dětmi zkuste 3 × 15 minut s desetičlennou skupinou.

5. Zodpovědnost převádíme na děti

Vyplatilo se nám, když jsme si se žáky povídali o tom, jak se sami mohou lépe učit. Zeptejte se jich, jak si chtějí nastavit svůj denní program, aby stíhali práci. Pomozte jim zorganizovat vlastní online setkání, aby se spolu mohli učit na test nebo si vyjasnit věci, kterým nerozumějí.

6. Snažíme se být trpělivější než obvykle

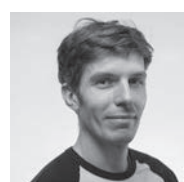
Doporučení neplatí jen pro učitele, ale pro všechny. Stejně jako běžná výuka i ta online závisí na porozumění mezi učitelem a žáky i mezi žáky navzájem. Vzdělávání na dálku může být náročné, ale aspoň se vidíme a slyšíme, což je rozhodně lepší než nemít žádný kontakt.

PhDr. Ondřej Neumajer, Ph.D., konzultant vzdělávání, lektor a didaktik digitálních technologií, pracuje v organizaci Učitel naživo

Alexis Katalidis, MSc, průvodce v Učiteli naživo, učitel angličtiny na Gymnáziu Jana Nerudy; získal 3. místo v Global Teacher Prize ČR 2020

Mgr. Ivan Čermák, průvodce v programu Učitel naživo, koordinátor programu pro provázející učitele, zástupce ředitelky v Naše škola Praha

Panely ÁMOS vision informují po celém Česku

RICHARD PRAJSLER

Školní informační panely ÁMOS vision už mají v českých vzdělávacích institucích pevné místo a postupně nahrazují klasické papírové nástěnky. Panely familiárně nazývané ÁMOSkové fungují na 150 školách po celém Česku. Úspěšně zvládly jarní uzavření škol se svým konceptem Učitel na dálku, zaměřeným na distanční výuku, a v současné nelehké době se primárně věnují hygieně ve školách v souvislosti s další vlnou nemoci covid-19.

Panely ÁMOS vision momentálně vysílají směrem k 90 000 žáků a studentů. „Přes léto jsme ÁMOSky instalovali do mnoha základních a středních škol. Tato bilance nás silně motivuje a je hnacím motorem pro naši práci. Letos jsme připravili dva nové modely ÁMOS touch o velikosti 30“ a 50“ i nový vizuál pro komunikaci naší značky,“ shrnuje novinky Richard Prajsler, jednatel společnosti inpublic group, s. r. o., která ÁMOS vision provozuje.

Novinky z obsahu

Na základě zpětné vazby ze škol jsou od léta do vysílání zařazeny také užitečné zprávy ze školství, a to přímo

z odborného portálu Řízení školy online, který je důležitým partnerem ÁMOS vision. Další novinkou je zapojení obsahu školní redakce ÁMOS vision news, jež tvoří žáci základních škol a studenti středních škol. Významný prostor má ve vysílání i Národní úřad pro kybernetickou bezpečnost a jeho projekty, které jsou v dnešní době internetové kriminality zásadní. Chystá se také spolupráce s Akademií věd ČR a jejím popularizačně-vzdělávacím cyklem NEZkreslená věda. V neposlední řadě se obsah vysílání aktuálně zaměřuje na témata spojená se zmiňovanou hygienou a bojem proti koronaviru.

Zaměřeno na budoucnost

Na panelech ÁMOS vision se nachází též zóna, která je věnována studijní či pracovní budoucnosti dětí a mládeže, a to v rubrikách Kam na školu, Kariéra a Stáže, brigády a praxe. „Podporujeme žáky v informovanosti o možnostech studia na středních školách a středoškoláky zase v nabídce praxí či stáží, výběru vysoké školy nebo toho správného povolání,“ přibližuje Richard Prajsler.

Prevence s Policií ČR

V rámci edukace a prevence je pro děti připravena série spotů ve spolupráci s Policií ČR, policejním prezidiem a Zdravotní pojišťovnou Ministerstva vnitra. Od září tak panely vysílají během prvního pololetí každý měsíc nové video na důležitá témata: hygiena v době covidové, drogová závislost, domácí násilí, kriminalita v digitálním prostředí nebo pohřešované dítě.

Cenné uživatelské reference

Pozitivní zkušenosti s ÁMOS vision přímo ze škol jsou nejhodnotnějším doporučením. Ing. Monika Hrubešová, ředitelka SOŠ a VOŠ reklamní tvorby v Praze, oceňuje zejména úsporu času díky rychlému předávání informací, šetrnost k životnímu prostředí a přínos v oblasti osvěty a dalšího vzdělávání.

„ÁMOS vision vřele doporučuji. Snadná a intuitivní ovladatelnost dovoluje i nejmenším dětem dohledat veškeré potřebné informace. Proto vidíme jeho velký potenciál,“ uvádí také Mgr. Luděk Bílý, ředitel ZŠ a MŠ Červená Voda.

Richard Prajsler, jednatel společnosti inpublic, s. r. o.

Získejte přístup do online archivu časopisu!

Je součástí předplatného. Neplatíte nic navíc.

Jste předplatitel? Stále nemáte aktivovaný přístup do všech doposud publikovaných článků?

Zaregistrujte se na www.rizeniskoly.cz/registrace

Budete potřebovat:

- IČ,
- e-mail, kterým se budete přihlašovat,
- telefon,
- jméno a příjmení.

Jakmile registraci dokončíte kliknutím na link v doručeném e-mailu, napište nám na redakcers@rizeniskoly.cz. Online archiv Vám obratem aktivujeme.

Jak se žáky bezpečně prožít události 20. století (a učit je osobní statečností i zodpovědností)

VĚRA TŮMOVÁ

Je léto roku 1940 a náš tábor byl zničen. Na tohle léto jsme se přitom tolik těšili. Celý rok jsme pracovali a dávali dohromady klubovnu a připravovali věci na tábor. Strašně moc jsme se nadřeli, sehnali jsme sami na všechno peníze a výsledek pak stál opravdu za to! Tenhle tábor byl naprosto dokonalý, nejlepší, co jsem zažil. A dnes jsme se vzbudili a nemáme nic. Vůbec nic! Jak je tohle možné, že někdo přijde dětem zničit celý tábor? Proč? Za co? Proč nám zatkli naše skvělé vedoucí? Proč máme ihned odjet? Proč se už nesmíme scházet v naší krásné nové klubovně? Nenapadá mne ani jedno logické vysvětlení na všechny tyhle otázky. Nevím, co budu dělat. Co budeme dělat my všichni...

Takovýto chaos a rozbouřené pocity nepochybně zažívaly před více než 80 lety malí skauti na mnoha táborových loukách po celé naší zemi. Stejně otázky ale krouží i hlavami dnešních dětí, které se na skok ocitnou v předválečné době díky zážitkovému workshopu „Slibuji na svou čest“ společnosti Post Bellum, který je metodicky připraven primárně pro žáky už 4. a 5. tříd základních škol.

Zažít diktaturu v bezpečném prostředí

Obvykle to nejdříve vypadá jako docela nevinná hra. V případě workshopu „Slibuji na svou čest“ třeba právě na skauting a táboření. Děti ze čtvrté třídy jedné pražské základní školy si zakládají družinu a v duchu skautských tradic pro ni vymýšlejí název, znak, vlajku a sestavují vlastní pokřik. Tvořivou diskusí tu a tam proniká čtení autentických materiálů z úst lektorů ve skautských krojích. Zaznívají informace o předválečném skautingu, době začínající druhé světové války i o tom, co znamená někomu něco slíbit a splnit to. První část workshopu všechny nenásilně vtahuje do dění i do nadšeného tvoření vlastní skautské družiny. Děti si vše vymýšlejí tak, jak ony chtějí, aby to byla opravdu „ta jejich“ družina, kterou nakonec ostatním i představí.

„K mému naprostému úžasu se nakonec zapojily všechny děti bez ohledu na to, zda v reálu chodí do skauta či zda to jsou takoví ti pubertální „floutci“, kteří se chtějí hlavně předvádět. I ti na to najednou jaksí pozapomněli a ohromně je to vtáhlo do děje,“ sdílí své prvotní dojmy

jejich učitelka Eva Fejková ze ZŠ Strossmayerovo náměstí 4, Praha 7.

Hlavní pointa ale na děti teprve čeká. V další fázi vzniká tábor, děti jsou hrdé na to, co vše samy svými silami dokázaly, a dějinná spirála se začíná otáčet rychleji. V krátkém sledu pak události nabírají zcela nečekaný spád. Děti se musejí samy za sebe rozhodnout, jak se v dané situaci zachovají a co to pro ně bude znamenat se všemi důsledky. Na vlastní kůži zažívají moment „bezpráví a nespravedlnosti“, které vytváří totalitní režim...

„To bylo hrozný, jak nám zničili celý náš tábor. Přitom nám to dalo takovou práci!“ s dávkou zoufalství v hlase poznamenává za všechny děti na konci workshopu desetiletá žákyně Evy Fejkové Emma. Následuje střih – zpět do dneška. Zaznívá autentická výpověď pamětníka skautských táborů, fakta, jak to v reálu se skautingem dopadlo za nacismu a později za komunismu. V dětech nespravedlnost vře dlouho, a závěrečná reflexe všech účastníků je proto nesmírně důležitá.

O čem jsou tedy workshopy Post Bella?

Cílem zážitkových workshopů z dílny Post Bella je, aby žáci základních škol i středoškoláci mohli pod citlivým metodickým vedením bezpečně nakouknout pod pokličku „velkých“ dějin 20. století. Aby si na pozadí příběhů reálných pamětníků mohli alespoň částečně uvědomit, co se kdysi u nás stalo a jaké to mělo důsledky i pro životy obyčejných lidí a jejich rodin, a to až do dnešních dnů.

AKTIVNÍ OBČANSTVÍ

„V našich workshopech tedy nejde o získávání akademických znalostí ani o zábavu a hraní divadelních rolí. Jde nám primárně o to, abychom dětem empatickou formou a pomocí pamětnických příběhů přibližovali složité historické události, vedli je ke

kritickému myšlení, zodpovědnosti za vlastní rozhodnutí a k respektování přesvědčení a hodnot druhých lidí. S tím samozřejmě souvisí i odmítání útlaku a hrubého zacházení,“ shrnuje na závěr vedoucí lektorka Post Bella Jitka Míčková.

Jaké zážitkové workshopy má nyní v nabídce Post Bellum:

ZŠ	SŠ
pro 1. stupeň ZŠ (4. a 5. ročník) <ul style="list-style-type: none"> ■ Slibuji na svou čest (3 hod.) ■ Kdo je vítěz (3 hod.)	<ul style="list-style-type: none"> ■ Lidi to tak nenechaj (2,5 hod.) ■ Tak tohle neprojde (4,5 hod.) ■ Zítra celá země (3,5 hod.) ■ Velký dům (4 hod.)
pro žáky 6. a 7. ročníků ZŠ <ul style="list-style-type: none"> ■ Nesmíš se bát (3 hod.)	
pro žáky 7. a 8. ročníků ZŠ <ul style="list-style-type: none"> ■ Byli to naši sousedé (3 hod.)	
pro žáky 8. a 9. ročníků ZŠ <ul style="list-style-type: none"> ■ Máš svůj sen (rok 1968) (4 hod.) ■ Lidská práva, chraňme je (1,5 hod.) ■ Den, kdy se mlčelo (4 hod.) ■ Doma a jinde (4 hod.) ■ Zítra celá země (4 hod.) ■ Velký dům (4 hod.)	

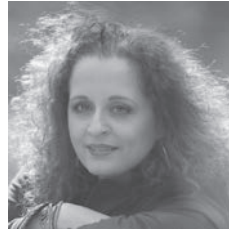
Žákovský pohled na workshopy:

„Bavili jsme se o strachu, o tom, jak se chovat, když vidím, že se děje něco nespravedlivého... I o tom, co znamená něco někomu slíbit a jaké to je, stát si za svým názorem. Báł jsem se, že to bude jen o dějepise, ale bylo to spíš o nás a o tom, jak se chováme my a lidi kolem nás... Štvala nás ta nespravedlnost a že se takové věci někomu staly... Po tom workshopu mi najednou došlo, že hrdinsky se může zachovat každý a že dějiny může ovlivnit tedy také každý... Úplně stačí se nebát a nemlčet, když se děje nějaká nespravedlnost,“ takhle své pocity popisovaly děti, které právě prožily zážitkový workshop společnosti Post Bellum.

Učitelský pohled na workshopy:

„Historické události 20. století bývá obtížné pochopit i pro dospělé, o to složitější je zprostředkovat informace o nich mladším i starším žákům ZŠ. Navíc na minulé století zbývá ve výuce jen málo času a obvykle se řada témat ani nestihne. O to horší však je, že dějinné události 20. století se dotkly každé rodiny, každého z nás, a žáci o tom nevědí nebo ani příliš nemají, jak se o tom dozvědět. Osobní zkušenost zážitkového workshopu jim dokáže přiblížit dané období i téma až do morku kostí. Místo šprtání se na zkoušky děti zažijí a uvědomí si dějinné souvislosti tak, že na to již nikdy

nezapomenou. Díky tomu mohou také lépe pochopit paralely minulosti a dneška. Navíc mají o další důvod více se o těch událostech bavit s rodiči a prarodiči a možnost uvědomit si, proč jsou tam, kde jsou jako rodina a její členové dnes, a jak by to bývalo mohlo být, kdyby...”

Mgr. Věra Tůmová, Post Bellum, rozvoj vzdělávání a projekt Příběhy našich sousedů

Aktivní občanství jako téma mezinárodní spolupráce

ZUZANA ČÍLOVÁ

Patří témata demokracie a aktivního občanství do výuky na základních školách? Odborná veřejnost se shoduje na kladném závěru – škola má na formování budoucích občanů nezanedbatelný podíl. Letos zveřejněná Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ si dokonce za jeden z dlouhodobých cílů stanovila posílení kompetencí žáků pro aktivní občanský život. Některé školy si však podobný cíl vytyčily již dávno a nyní mohou sloužit jako příklad pro ostatní. Jednou z nich je i Základní škola a mateřská škola ANGEL v Praze 12, jejíž pedagogové se rozhodli načerpat nové zkušenosti prostřednictvím mezinárodní spolupráce s norskou školou.

Základní škola a mateřská škola ANGEL je velkou komunitní školou v Praze 12 – Modřanech. Již od svého založení se snaží úzce spolupracovat s rodiči a místní komunitou a podporovat aktivní zapojení dětí do dění ve škole i v okolí. Jak říká ředitelka školy Iva Cichoňová: „Podporovat aktivní občanství je důležité. Hlavně je důležité, aby se výchova k aktivnímu občanství realizovala v praxi a nebyla to jen formální záležitost. U nás si děti aktivity samy naplánují, zrealizují a vyzkoušejí. Je velmi důležité z dětí vychovat aktivní občany, protože pokud budou jen pasivně brát, co se jim nabízí, tak se asi nemáme na co těšit.“

Modřanská škola se rozhodla rozšířit své obzory o zahraniční zkušenosti. Pozornost upřela do Norska, které je pověstné vyspělým školstvím, v němž se na témata aktivního občanství nebo participace žáků klade velký důraz. Partnerskou školu našla v malém severonorském městečku Røsvik. Spojil je nejen zájem o výměnu cenných zkušeností s výukou, ale především podobný přístup k žákům – obě školy se je snaží zapojit do organizace výuky a vést je k samostatnosti a zodpovědnosti za vlastní vzdělávání. V rámci projektu podpořeného z Fondů EHP je naplánováno nejen několik vzájemných návštěv, ale i společná příprava publikace a inovace školních kurikul v oblasti aktivního občanství.

Norské děti se učí venku

Jako první vyrazili čeští učitelé do Norska, a jak sami přiznávají, kontrast jejich vlastní školy a Røsvik skole byl opravdu velký. Røsvik skole je malá komunitní škola umístěná v nádherné rurální oblasti za severním polárním kruhem. Na tomto území jsou velmi náročné klimatické podmínky, kterých se však škola snaží při své práci využívat. Důraz klade především na environmentální výchovu a spojení s přírodou. Snaží se, aby mladý člověk přírodě rozuměl, respektoval ji

AKTIVNÍ OBČANSTVÍ

a zároveň aby si uměl poradit, kdyby se mu uprostřed divočiny něco stalo.

Děti jsou od mala vedeny k tomu, aby dokázaly v místních podmínkách přežít. Součástí výbavy školy jsou proto například běžky pro učitele i žáky. Děti se běžně učí vařit, veslovat, pracovat se dřevem nebo se v rámci školní výuky vzdělávají v rybolovu.

Pro norské žáky je běžné, že každý den tráví hodinu pohybem venku bez ohledu na počasí. Starší děti podnikají několikadenní expedice, kde se spoléhají samy na sebe a učitel je pouze průvodcem. „To všechno by bylo v českých podmínkách velmi těžké, jak z hlediska času, tak kvůli legislativním omezením, ale i přístupu mnohých rodičů, kteří by v případě úrazu obviňovali školu. V Norsku se na to dívají tak, že pokud se dítě hýbe, tak se může i zranit. Norské školy mají větší legislativní volnost, nejsou tam tak vysoké nároky na bezpečnost a chybí další, např. hygienické předpisy, takže mohou se žáky podnikat mnohem více aktivit,“ podotýká Iva Cichoňová.

Expedice však nemají v norských žácích podnítit jen zájem o přírodu nebo utužit kolektiv. Dalším cílem těchto výprav je i rozvoj kompetencí žáků v několika oblastech, jako je například finanční gramotnost, organizační dovednosti, práce v týmu, vzájemný respekt a spolupráce či přežití ve volné přírodě. Celou expedici plánují děti samy – vyberou si cíl cesty, sestaví si jídelníček, nakoupí si vybavení a potraviny, samy si vaří. Samozřejmostí je spaní pod širákem.

A ještě jeden příklad venkovních aktivit. Vzhledem k poloze školy je nezbytné, aby se děti naučily rybařit a chovat se zodpovědně na moři. Z tohoto důvodu škola spolupracuje s místní lososí farmou, kde se děti učí všem potřebným dovednostem.

Umění spolupráce a naslouchání

Norská škola drží tradici v každodenním půlhodinovém setkávání dětí z prvního až čtvrtého ročníku. Žáci se ráno pozdraví v několika jazycích a společně si zazpívají. Každý den se střídají v roli vedoucího, který shrne informace o počasí a pravidla domluvená pro různé aktivity a přidá i informaci ze svého osobního života. Děti sedí v kruhu, aby na sebe viděly, a učí se tak vzájemně si naslouchat a respektovat se.

Jednou z výrazných forem spolupráce s místní komunitou je charitativní akce, během které žáci vystupují se zpěvem, tancem, hrou na hudební nástroj nebo divadlem. Součástí je i benefiční bazar, kde děti prodávají své výrobky, koláče a jídla, které vytvořily ve škole během rukodělné části výuky. Děti se zapojují tím, že vyrábějí výrobky, samy je prodávají a pracují též s finančními prostředky. Učí se tak spolupracovat, plánovat a vnímat hodnotu peněz. Akce je součástí

celostátní charitativní iniciativy nazvané *Televizní kampaň*, během níž se po celé zemi sbírají prostředky na podporu vybraného charitativního projektu.

Pro starší děti připravuje norská škola volby nanečisto. Žáci se tak učí o vládě, politických stranách a programech a navštěvují volební místnosti. Děti se nejprve seznámí s politickým programem jednotlivých stran a potom uspořádají své volby ve škole, včetně počítání výsledků a analýzy dat. Cílem je nejen podpořit výchovu k demokracii, ale i ukázat mezioborovou propojenost.

Další aktivitou norské školy jsou studentské firmy, ve kterých si děti mohou vyzkoušet tvorbu podnikatelského plánu a jeho uvedení do praxe. Žáci se rozhodnou, v čem konkrétně budou podnikat, například že budou péct sušenky, rozdělí si role a založí firmu. Následně pro svůj projekt musejí sehnat sponzory, nakupovat si potřebný materiál a samozřejmě si vést i finanční záznamy. Na závěr školního roku pak prezentují, jestli dosáhli stanovených cílů, a firmu zruší.

Příklady dobré praxe v Modřanech

Nicméně i české prostředí je pro Nory velmi inspirativní. Během návštěvy norských učitelů v Praze je velmi zaujalo bilingvní vzdělávání, které je podpořeno spoluprací s rodilými mluvčími, a tím je zajištěna i přirozená multikulturní výchova. Děti díky tomu vnímají, co se děje v ostatních zemích, a nejsou k tomu lhostejné.

Čeští pedagogové se také pochlubili s již tradiční zahradní slavností, na které se podílejí děti, rodiče, učitelé a městská část. Žáci předvádějí své dovednosti, rodiče pomáhají s volnočasovými aktivitami, nechybí týmové soutěže a kostýmy. Všichni zúčastnění se tak cítí být součástí komunity. Tento koncept zaujal norské učitele natolik, že ho hned přizpůsobili měřítkům své školy a zrealizovali ho v Norsku.

Vlevo Marie Horčíčková, zástupkyně ředitelky, vpravo ředitelka školy Iva Cichoňová

Také komunitní centrum, které ZŠ a MŠ ANGEL provozuje, vzbudilo zájem Norů. Jedná se o nedružinové místo pro děti, které zde za přítomnosti koordinátora mohou trávit svůj volný čas, jež nabízí též vzdělávací kurzy pro žáky, učitele i veřejnost. Využívá se přitom materiálních i lidských zdrojů školy i pro veřejnost a naopak veřejnost pomáhá škole se zajišťováním volnočasových aktivit. Komunita je ráda, že má dostupné kurzy, a váží si jich. Jeden rok například děti učily seniory zacházet s počítačem a tabletem.

Získané zkušenosti budou využívány i nadále

Jak už bylo zmíněno výše, v rámci projektu připravují obě školy publikace, kde podrobně popíšu 16 příkladů dobré praxe na podporu aktivního občanství a vytvoří databázi možných projektů zaměřených na různé věkové skupiny, včetně doporučených forem a metod výuky.

„Víme, že pro učitele je složité integrovat průřezová témata do výuky, protože na to nelze jednoduše koupit učebnici. Myslíme si, že učitelé uvítají materiály, které už propojují jednotlivá témata a uvádějí příklady projektů, které

se osvědčily a už někde fungují. Součástí příkladů dobré praxe je také zpětná vazba účastníků,“ říká zástupkyně ředitelky Marie Horčíčková. „Tyto aktivity budeme nyní pilotovat a na závěrečné konferenci představíme výsledky této pilotáže,“ dodává.

Publikace budou volně dostupné v češtině a angličtině na webových stránkách školy <https://www.zsangel.cz/>.

Program Vzdělávání Fondů EHP

Program umožňuje českým školám a dalším organizacím intenzivní spolupráci s partnery z Norska, Lichtenštejnska nebo Islandu a vytvářet společné projekty, sdílet zkušenosti a navzájem se inspirovat. Žákům umožňuje tento program studijní pobyty a praktické stáže, zaměstnancům škol a dalším expertům zase účast na školeních nebo stínování a hostování na zahraničních školách. Mezi hlavní priority programu patří výuka k demokracii a aktivnímu občanství, odborné a inkluzivní vzdělávání. Více informací naleznete na www.dzs.cz/program/fondy-ehp.

Zuzana Čílová, Dům zahraniční spolupráce

Žákovský parlament v životě školy

VERONIKA PEVNÁ

S termínem žákovský parlament se už mnozí setkali. Je však stále důležité si připomínat, že nejde o politiku, ale o občanství a s ním spojené hodnoty a principy demokracie. Jako vzdělávací nástroj existují samosprávy na základních i středních školách od 90. let minulého století a přinášejí řadu výhod.

Kouzlo žákovských parlamentů

V parlamentech, které jsou funkční, vzniká prostor, kde se děti cítí bezpečně, učí se přijímat odpovědnost za svou práci, rozdělovat si role ve skupině, udělovat a získávat zpětnou vazbu a aktivně měnit věci kolem sebe. To všechno vede k osobnostnímu rozvoji dětí, ale i k pozitivnímu klimatu celé školy.

Role učitelů a vedení školy

Učitelé zastávají roli průvodců, kteří dětem kladou otevřené otázky, učí je klást vlastní otázky, hledat odpovědi a vzbuzují v dětech touhu měnit věci kolem sebe. Důležitá je pomoc ostatních kolegů pedagogického sboru a hlavně intenzivní podpora vedení školy.

AKTIVNÍ OBČANSTVÍ

„Nejvíce, co pro ně můžu ze své pozice udělat krom toho, že vytvořím příhodné podmínky a atmosféru, je na ně nezapomínat. Ať už v dokumentech školy, nebo v reálných drobných situacích,“ říká Jaroslav Novák, ředitel Základní školy Chýně.

„Myslím, že nejvýraznějším krokem, který má udělat vedení, je vytvořit rozvrh tak, aby se parlament mohl scházet v době normální výuky. Parlament podporuji také občasnou přítomností na zasedání a snažím se získat nějaké peníze na jeho činnost od dárců,“ dodává Jaroslav Jirásko, ředitel Základní školy K. V. Raise, Lázně Bělohrad.

Dopad na celou školu

Smyslem těchto uskupení je nezavírat se před okolím, ale naopak být pro něj oporou a pomocnou rukou. Vyspělé parlamenty se stávají prostředníkem, který umožňuje dětem ze

školy naplňovat své potřeby a realizovat své nápady, mnohdy i na úrovni města či obce.

Ing. Veronika Pevná, Centrum pro demokratické učení, o. p. s., komunikace a fundraising

Nezastupitelný ZÁSTUPCE

7. ročník odborné konference

POZOR – ZMĚNA PODOBY A TERMÍNU

ONLINE

26. 11. 2020

Během konference budou slavnostně vyhlášeny výsledky 7. ročníku soutěže o nejlepšího zástupce ředitele školy „Zlatá karabina“.

Registrujte se na www.wolterskluwer.cz/seminare

 Wolters Kluwer

 ŘÍZENÍ ŠKOLY

Generální partner: **ekoTAB***

Partneři:

Problémy nemají jednoduchá řešení

VÁCLAV MERTIN

Léta jsme se zabývali učením i vývojem člověka z dílčího pedagogického, psychologického, sociologického, někdy i genetického či neurologického hlediska. Docházelo i k propojování výzkumů a poznatků jednotlivých disciplín, leckdy se však jednalo o sice atraktivní, leč zatím nepříliš doložené přenosy do praxe. Odedávna sice vznikaly i obory propojující dvě disciplíny – např. psychofyzika, biochemie, behaviorální genetika –, avšak naše běžné uvažování nakonec vždy skončilo u specifických okruhů jednotlivých odborností. V psychologii se jednalo například o psychologické aspekty učení nebo stadia psychického vývoje podle Freuda a Piageta.

Každá jednotlivá disciplína měla a má dosud dost svých specifických otázek, které si žádají hledání odpovědi. Tato oddělenost je podporována i různými předměty a obory vysokoškolského studia i resorty, které příslušné disciplíny nebo jejich jednotlivé specializace spravují. Jenže jak poznatků a hloubky vhledu přibývá, lze dnes stále častěji empiricky doložit to, co je v praxi zřejmé odedávna, totiž že komplikovanému a jedinečnému člověku nelze zcela porozumět a pomoci pouze z dílčích pohledů nebo ze sumy jednotlivin, případně ze spojení dvou nebo tří disciplín. Je tedy stále zřejmější dynamická propojenost a podmíněnost všech existujících vlastností člověka, a tedy i poznatků disciplín, které se jím zabývají. Nic na tom nemění fakt, že když se zkoumají izolované jevy, tak jsou výsledky zatím ještě rovněž velmi přínosné. Dnes se tato propojenost týká i oborů, jejichž poznatky jsme pro rozvoj a edukaci člověka vnímali a patrně stále ještě vnímáme jako zcela pevné a vlastně neměnné, běžným edukačním působením neovlivnitelné – např. genetiky a působení genů. Každá jednotlivá disciplína totiž v určité fázi sběru dat narazí na strop svých možností, dál už není s to samostatně věrohodně vysvětlit zjišťované rozdíly mezi jedinci. Jeden konkrétní výzkumný příklad: Existují doklady o určité míře genetické podmíněnosti inteligence. Jenže to platí pro přiměřeně podnětné prostředí. Pokud toto prostředí není standardní, vliv nedostatečné příležitosti k učení výrazně převáží působení genů. Takže s použitím zahradnické analogie: semeno může být dobré, podmínky pro růst špatné, takže nic moc nevyroste.

Připomínám, že stále existuje legitimní snaha každé vědecké disciplíny dospět k obecným poznatkům (nomotetický přístup), zjišťovaná rozmanitost pak při tomto pojetí představuje nežádoucí odchylky od obecné normy (výjimečné až patologii). Připomeňme si např. zmiňované Piagetovo nebo Kohlbergovo učení o vývojových stadiích. V něm jde o víceméně stabilní průběh vývoje, rozdíly jsou pouze v tom, jak daleko dítě dojde a kdy se tak stane. Jenže časy se změnily, poznání pokročilo a dnes pozvolna dochází k rozšíření pohledu a právě variabilita začíná představovat normu

(idiografický přístup), kterou zkoumáme a snažíme se jí porozumět a prakticky s ní pracovat. Výzkumných poznatků zatím není dostatek, takže spíše stále jen nahlížíme do spleti jednotlivých vlivů, nicméně jedná se o komplementární, leč odlišný a jednoznačně perspektivní způsob uvažování. Vlastně jde o zásadní průlom velmi vyhovující praxi.

Uznáváme tedy faktickou propojenost a neoddělitelnost všech aspektů vývoje člověka. Proto se také mluví o obecných systémech vývoje. Pochopitelně do tohoto systému začleňujeme i podmínky mikro- a makroprostředí. Rovněž se používají termíny věda o učení a věda o vývoji, protože samotná psychologie nebo pedagogika jsou snad dostatečné pro jejich popis, ale ne pro pochopení ani pro vhodné a účinné ovlivnění. Vzhledem k narůstajícím poznatkům nejde pouze o správnou, ale prakticky nenaplnitelnou obecnou tezi. Nejedná se ani o slovíčkaření, případně pokus o likvidaci některé dílčí disciplíny (např. psychologie nebo pedagogiky).

Problém je, že řadu už existujících kvalitních poznatků (i jen z jedné disciplíny) nevyužíváme v praxi pro faktickou podporu dětí i jejich rodin. Jednak je to proto, že poznatků je mnoho, takže jejich váha se poněkud rozmělnjuje. Navíc řadu z nich ani neznáme. A další důvod představuje existující struktura dílčích disciplín. Každá se zabývá specifickým aspektem, jehož přínos je nutně omezený. To je zřejmě i v již zmíněném institucionálním oddělení péče o jednotlivé aspekty rozvoje dítěte – zdravotnictví, školství, sociální věci.

Na první pohled představuje požadavek komplexního pohledu na vývoj a učení tradiční rétoriku, jejíž naplnění v praxi narazí na zmíněnou oddělenost jednotlivých disciplín. Znamená to volání po rozpuštění dílčích disciplín v jakési jedné všeobjímající a nutně na povrchu zůstávající vševědě (pansofii) o člověku nebo v našem případě o dítěti? Zmizí specializace, jednotlivé odbornosti? Určitě ne, jen každý praktik, který pracuje s dítětem, bude muset ke své primární a hlavní odbornosti přibrat ještě jednu nebo dvě další na uživatelské

ZAMYŠLENÍ NAD

úrovni. Připomeňme si dřívější rodinné lékaře – ti se věnovali dětem i dospělým, byli i psychologové, sociální pracovníci. Současně bychom měli oživit jako podklad k diskusi více než 50 let starou myšlenku Langmeiera a Matějčka, kteří navrhovali poradenství pro děti zahrnující v jedné instituci všechny relevantní aspekty jejich vývoje, a tedy i příslušné odbornosti.

Mají tyto zdánlivě odtažitě obecné informace a úvahy význam pro praxi? Proč o tom všem psát v časopise pro učitele? Zejména aby si uvědomili, že leckdy na první pohled jednoduchý školní problém je způsoben řadou školních i mimoškolních okolností. Platí to i pro jeho nápravu. Přímé pedagogické působení nemusí mít vůbec žádný efekt, když se nám současně nepodaří ovlivnit další relevantní aspekty. Nefunkční rodinné vztahy mohou dlouhodobě blokovat vzdělávací výsledky a nepomůže sebelepší nápravná pedagogická či psychologická pomoc cílená pouze na dítě.

Podobně strach ze školy může zcela ochromit kognitivní kapacitu dítěte. Známe leckdy až zázračné proměny v přístupu žáka, v jeho výsledcích, když dojde ke změně učitele.

Neměli bychom rovněž děti pouze srovnávat s nějakým vývojověpsychologickým etalonem, který máme z učebnic nebo po letech praxe v hlavě, ale snažit se porozumět individuální cestě a konkrétním souvislostem. A jako východisko práce s dítětem bychom měli brát realitu, a ne ideální stav.

PhDr. Václav Mertin,
dětský psycholog, katedra
psychologie FF UK

AKTUALITA

Znovu se rozjíždí soutěžní kampaň „Komenský do tříd!“

Kvůli pandemii koronaviru se pozastavila soutěžní kampaň „Komenský do tříd!“. Proto je naším cílem znovu aktivovat a zapojit žáky a studenty základních a středních škol, českých škol v zahraničí a základních uměleckých škol do Národních oslav výročí J. A. Komenského, aby formou portrétní výtvarné zpřítomnili osobnost J. A. Komenského ve svých třídách a připomněli si tak jeho odkaz pro 21. století.

V září roku 2019, kdy byla v Pantheonu Národního muzea tato soutěžní kampaň vyhlášena, byly slavnostně zahájeny právě Národní oslavy výročí J. A. Komenského v koordinaci Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského (dále NPMK) a ve spolupráci s organizací UNESCO. Tento tříletý cyklus je orámován dvojicí jeho významných výročí, a to 350. výročí úmrtí v roce 2020 a 430. výročí jeho narození v roce 2022, přičemž jsou Národní oslavy tvořeny činnostmi participujících paměťových institucí v podobě expozic, výstav a programů pro veřejnost.

Jednou ze stěžejních činností oslav je ona soutěžní kampaň – „Komenský do tříd!“. Tvorbě portrétní se mohou účastnit kolektivy tříd i jednotlivci nad 15 let. Samotnou práci poté třídní učitel zdokumentuje a fotografii či video vytvořeného projektu zašle na e-mailovou adresu komenskydotrid@npmk.cz.

Zaslané projekty jsou zveřejňovány na facebookové stránce „Komenský do tříd!“. Odborná komise jmenovaná ředitelkou NPMK každý měsíc vybere vítězné projekty a své hodnocení zveřejní.

Součástí Národních oslav je také výstava Comenius 1592–1670, připravovaná Moravským zemským muzeem. Ta se uskuteční od 4. 12. 2020 do 28. 3. 2021 v Jízdárně Pražského hradu (dále jen JPH), kde budou prezentována díla ze soutěžní kampaně „Komenský do tříd!“ v elektronické podobě. Pouze práce zaslané nejpozději do 1. 2. 2021 budou moci být postupně prezentovány v JPH.

Inspirací pro žáky/studenty může být speciálně vytvořený spot nebo plakát Národních oslav zveřejněný na webu www.comenius350.cz, který slouží právě tomuto tříletému projektu. Na této webové stránce jsou rovněž k dispozici i kompletní podmínky soutěžní kampaně „Komenský do tříd!“.

Jsme učitelským hlasem, který je slyšet

Za tři roky se Učitelská platformě podařilo vybudovat respektovanou a vlivnou organizaci, která ovlivňuje vznik školské legislativy a vstupuje do veřejného prostoru prostřednictvím médií. O Učitelské platformě jsme si povídali s její předsedkyní Petrou Mazancovou, která je učitelkou na litoměřickém gymnáziu.

? Proč je Učitelská platforma potřeba? Potřebují učitelé takovou organizaci?

Učitelé nemají profesní komoru, která by hájila jejich zájmy a definovala standardy. Považujeme za důležité, aby byl učitelský hlas slyšet a aby byli skvělí učitelé, kterých máme v České republice opravdu hodně, vidět. A doufám, že nyní již téměř tři roky práce mluví za nás. Učitelská platforma se stala respektovaným partnerem nejen MŠMT, ale i dalších důležitých aktérů ve vzdělávání. Nestalo by se to bez podpory stovek výborných a inovativních učitelů a učitelek.

? V čem se liší Učitelská platforma například od odborů?

Odbory mají svoji pozici jasně definovanou. Hlídnou zvyšování platů a také pracovní podmínky učitelů a v tom jsou nezastupitelné. Nechceme a nikdy jsme nechtěli odborům konkurovat, nám jde o celkovou systémovou změnu ve vzdělávání v ČR a o zlepšení postavení učitelů ve společnosti. Proto se aktivně zapojujeme do přípravy vzdělávacích politik a přes média nastolujeme agendu, čímž upozorňujeme veřejnost na závažné problémy ve školství. Školství je pro média vděčné téma a my jsme rádi, že se Učitelská platforma stala jedním z míst, na které se novináři obracují, když potřebují získat názor z praxe.

? Jaká je ochota učitelů se profesně organizovat?

To je otázka na tělo. Náš spolek má za tři roky svého fungování téměř 600 členů. A to bez jakéhokoli náboru nebo nevyžádaného mailingu, kterým bychom spamovali školy. Většina našich členů k nám vstupuje proto, že jim to doporučil kolega nebo kolegyně, popřípadě se jim líbí práce, kterou odvádíme ve skupině Učitelé+, ve které dnes a denně diskutuje již téměř 12 000 učitelů. Skupina poskytuje bezpečné prostředí pro sdílení učitelských radostí a starostí, je poctivě moderovaná a můžete se zde setkat se vzájemnou podporou, kterou si učitelé poskytují. Je to nesmírně nabízející a já jsem vděčná všem z Učitelské platformy, kteří svou prací existenci takového prostoru umožňují.

? Proč bych měla jako učitelka vstoupit do Učitelské platformy?

Protože tím získáte velkou, přátelskou a zkušenou sborovnu, připravenou vám pomoci, když budete potřebovat. Zároveň tu najdete mnoho každodenní inspirace nejen do hodin. Naši členové často popisují obrat, který u nich ve způsobech výuky nastal poté, co objevili společenství inspirativních učitelů. Velmi dobře jim rozumím, protože sama jsem podobnou proměnou prošla. Učitelská platforma měla obrovský vliv na moje pedagogické sebevědomí a s radostí pozoruji, že se to děje i ostatním. Vedle inspirace ale Učitelská platforma nabízí možnost ovlivnit vzdělávací politiky. A to připomínkováním různých legislativních návrhů či přímým vstupem do veřejné diskuse prostřednictvím médií.

? Na čem stojí vyjednávací potenciál Učitelské platformy, jak uplatňuje názor svých členů?

Usilujeme o konstruktivní debatu. Nehrajeme si na mediálně atraktivní výkřiky založené převážně na kritice českého školství či jednotlivých osobností. Vnímáme naše vzdělávání s jeho pozitivy a negativy a uvědomujeme si, že náš vzdělávací systém stojí na každém učiteli v každé třídě v naší zemi. A to je něco, co můžeme sami měnit hned, stačí jen trochu snahy a inspirace.

Jsme velmi demokratická organizace, diskutujeme všechna mediální sdělení, která produkujeme, a mnohá z nich vznikají i na základě podnětů naší členské základny. Proto jsme mohli uskutečnit třeba několik online setkání, ve kterých jsme připomínkovali Strategii 2030, na kterých se sešly desítky učitelů, aby přidali své názory, a Učitelská platforma pak odevzdala připomínky jako celek.

? Když se nechci podílet na připomínkování školské legislativy či mediální práci, má pro mne Učitelská platforma jako pro učitelku význam?

Jasně že má. Dobrých kolegů, od kterých se můžeme něčemu přiučit, není nikdy dost. V rámci Učitelské platformy

PŘEDSTAVUJEME

se také učíme vzájemně, pořádáme peer to peer semináře, kdy se naši členové dělí zdarma o své dovednosti a expertizu. A učit se od těch, které považujeme za jedny z nejvíce inspirativních kolegů, má něco do sebe. Když vám letošní vítěz Global Teacher Prize Václav Fiala vysvětluje, jak na jejich škole zásadně měnili ŠVP, je to k nezaplacení. Nebo si můžete vypůjčit moji přípravu na hodinu, odučit ji a pak ještě s ostatními sdílet, jak vám to šlo nebo co jste si do toho přimíchali vlastního. Ale pomáháme i v nouzi. Poskytujeme skvělý právní servis členům i ředitelům, od pracovněprávních vztahů po implementaci školské legislativy.

?) Uvedla jste, že významnou aktivitou Učiteléské platformy je i předávání zkušeností a posilování profesionality učitelů. Jak toho chcete v organizaci několika stovek lidí dosáhnout, když učitelů je přes 150 000?

Nemůžeme dosáhnout na všechny učitele, zvláště na ty, kteří se učit nechtějí či nechtějí sdílet. Podařilo se nám ale vytvořit unikátní prostředí na Facebooku ve skupině Učitelé+. Skupina například sehrála mimořádnou úlohu v době zavřených škol, kdy jsme pomohli tisícům učitelů se zorientovat v nabídce online platform, ve výběru aplikací pro jejich předmět či třeba v tom, jak žáky v nenadálé situaci hodnotit.

Skupinu považujeme i za prostředí, kde dochází ke kultivaci učiteléské profese, a to specifickým narativem, který je založený na respektu k dítěti a jeho potřebám.

?) Významnou loňskou událostí bylo uzavření škol a přechod do distančního vzdělávání. Jak k této výukové transformaci přispěla Učiteléská platforma?

Hned od začátku uzavření škol jsme naskočili v neuvěřitelném tempu, a to právě přes facebookovou skupinu Učitelé+. Propojovali jsme učitele, kteří hledali možnosti, jak se se svými žáky spojit, s těmi, kteří to uměli a mohli je to naučit. Sdíleli jsme příklady dobré praxe škol, poskytovali návody, jak může škola na online výuku přejít. Naši členové se účastnili mnoha online debat a pořádali webináře pro ostatní.

Mgr. Petra Mazancová je předsedkyní Učiteléské platformy a učitelkou ZSV a anglického jazyka na Gymnáziu Josefa Jungmanna v Litoměřicích.

Rozhovor vedla Naďa Eretová,
šéfredaktorka Řízení školy.

Otevřeno inovuje vzdělávání budoucích učitelů

DOMINIK LIPOVSKÝ

Za pět let existence se ze studentského spolku na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity stalo hnutí pedagogů a studentů učitelství s celonárodní působností. Nyní má Otevřeno pobočky na šesti pedagogických fakultách a čítá přes 120 členů, kteří pracují na tom, aby se zlepšil systém vzdělávání pedagogů v České republice.

Začalo to v roce 2015 malou skupinou na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity. Několik studentů nebylo spokojeno s tím, jak je studium připravuje na život za katedrou, a proto se rozhodli sepsat vizi, kterou by se mělo vzdělávání řídit. Nakonec však tamnímu akademickému senátu v prosinci roku 2015 prezentovali rovnou celou iniciativu, kterou nazvali Otevřeno. Jedním ze zakládajících členů byl i Tomáš Čakloš, který již pět let organizaci předsedá. „Původně jsme chtěli vydat manifest kriticky se vymezující vůči fakultě, ale došlo nám, že tím nic nezlepšíme. Rozhodli jsme se pracovat na univerzální vizi, která by mohla fakultu spíše inspirovat“ vzpomíná.

Reakce senátu podle něj nebyla valná. „Byl to úlet. Nebylo zvykem ani vystupovat v senátu s připomínkami. A my jsme tam hodili rovnou bombu.“ Spíše než senát však projekt zaujal média a brzy na něm chtěli spolupracovat i studenti z jiných pedagogických fakult po celé republice.

„Když jsem prohlášení Otevřena četla, silně to rezonovalo. Pamatuju si, že jsem si říkala: To je přesně ono! Hned jsem zvedla telefon a volala Tomášovi,“ říká Hana Kuzníková, zakladatelka pobočky v Olomouci, která v současné době působí v rámci uskupení Učiteléská platforma. Podobně reaguje současný tiskový mluvčí Otevřena Daniel Pražák: „Zaujalo mě, že Otevřeno

dávalo hlas budoucím učitelům. Ukázalo, že studenti pedagogických fakult chtějí víc než si jen odchodit přednášky.“

Hnutí jednadvaceti vizí

Pozornost médií se vystupňovala, když po vzoru reformátora z 16. století Martina Luthera vyvěsili studenti na dveře pedagogických fakult v Praze, Brně a Olomouci 21 idejí pro 21. století, tedy program nastiňující, kudy by se české školství mělo ubírat. Jsou v něm zakomponovány například požadavky na kvalitní reflexi a zpětnou vazbu, učení zkušeností, výchovný rozměr vzdělávání a samozřejmě otevřenost jakožto výchozí princip pro diskusi, porozumění a zlepšení. „Dnes tyto ideje visí na webu Otevřena a mohu prohlásit, že zůstávají naším pomyslným desaterem,“ usmívá se Tomáš Čakloš.

Původně úzký okruh lidí se rozrostl a Otevřeno dnes čítá přes 100 dobrovolníků po celé republice, najalo již také několik zaměstnanců. „Dobrovolnictví je, bylo a bude páteří naší činnosti. Ale abychom mohli v této velikosti dobře fungovat, potřebujeme lidi, kteří budou mít čas se Otevřenu věnovat naplno,“ komentuje Čakloš organizaci.

Právně je Otevřeno zapsáno jako spolek, počínaje letoškem však vystupuje více jako hnutí. „Hnutí vnímám jako společenství lidí, které spojuje nějaká vize. Ti lidé mohou být různí a různými cestami jí dosahovat. Ale vize zůstává stejná. Zároveň hnutí staví na lidech, je budováno zezdola.“

Noc v učebně

Dnes je Otevřeno plnohodnotným hráčem na české školské scéně, spolupracuje s jinými podobně zaměřenými skupinami a vyjadřuje se ke vzdělávací politice státu. Centrem

jeho zájmu však nadále zůstávají pedagogické fakulty, kde se snaží rozvíjet dialog mezi studenty a učiteli a inovovat výuku.

Skrze projekt zvaný Mapování inovací Otevřeno kupříkladu v letech 2017 a 2018 sbíralo příklady dobré praxe na fakultách. Takzvané „příběhy inovací“ jsou dostupné na webu organizace, některé doplněny o krátkou videoreportáž, postřehy samotných studentů či odkazy na širší literaturu. „Na pedagogických fakultách už se řada inovací udává. Chtěli jsme je najít a ukázat je světu,“ říká o projektu mluvčí organizace Daniel Pražák.

Mezi akcemi, které Otevřeno pořádá přímo na fakultách, stojí za zmínku Noc vzdělávání, tradičně pořádaná ve stejný čas na všech členských základnách po republice. V rámci debat, přednášek či workshopů se jí zúčastnili například česká psycholožka Jana Nováčková, zakladatel společnosti SCIO Ondřej Šteffl nebo pedagog a senátor Jiří Růžička.

„Původně jsme zvažovali rozvolněnější ‚Týden vzdělávání‘, ale kvůli atmosféře jsme nakonec zvolili jen jedinou noc. Zažít fakultu večer a neformálně je pro studenty velký zážitek,“ vysvětluje Tomáš Čakloš.

Tři miliony korun akademikům

Nejčerstvějším počinem hnutí je program Otevřená výzva, který oslovuje vyučující z pedagogických fakult. Nadace Avast poskytla Otevřenu tři miliony korun k tomu, aby je rozdělilo mezi projekty, které míří na rozvoj pedagogicko-psychologických kompetencí učitelů. Akademici mohli své nápady přihlašovat do 25. září, nyní vybere odborná porota ty nejlepší do druhého kola.

PŘEDSTAVUJEME

V šestatřiceti podaných projektech se objevovaly nápady mířící na výuku jazyků, inovaci vyučování skrze technologie, ale také záměry týkající se pohybové výchovy. „Drtivá většina podaných projektů byla v souladu s vizí Otevřeno a jednalo se o kvalitní projekty. Ne všechny však mířily na podporu pedagogicko-psychologických kompetencí, což bylo jednou z podmínek výzvy,“ popisuje soubor projektů vedoucí Otevřené výzvy Petr Sucháček.

„Když se podívám na to, co jsme za pět let dokázali, mám z toho respekt. Beru jako výzvu, že zanecháme stopu, která za to bude stát. Nejsme tady proto, abychom se plácali po zádech, že jsme vybudovali nějakou organizaci. Důležitý je dopad, který nás převyšuje,“ uzavírá Tomáš Čakloš.

Dominik Lipovský, vedoucí olomoucké pobočky spolku Otevřeno, redaktor e-magazínu Perpetuum

otevřeno

Sexuální výchova jinak: cesta ke zdravějším vztahům

KONSENT

Organizace Konsent se od roku 2016 věnuje prevenci sexuálního násilí a obtěžování. Skrze osvětové kampaně se snaží zábavnou formou bořit mýty, které jsou s tématem spojené, a ve spolupráci s odborníky připravila workshopy Když to chce pro základní a střední školy, které se věnují sexuální výchově. O výuce sexuální výchovy i mnohém dalším je rozhovor s Nelou Faltusovou z Konsentu.

? Jak by měla vypadat „sexuální gramotnost“ žáků?

Naše idea je taková, že budou mít žáci povědomí o tom, jak se v sexuálních vztazích chovat k sobě navzájem a jak komunikovat své potřeby v sexuálním styku. Výuku se proto snažíme ladit pozitivně a klást důraz na to, že je sex důležitá součást našeho života a zároveň je potřeba, aby požitky z něj měly obě strany.

? V programech mluvíte o výuce sociální sexuální výchovy. Co si pod tímto termínem představíte?

Sociální sexuální výchova je sexuální výchova zaměřená na sociální aspekty sexu, ne na ty biologické. Bavíme se tím pádem o zdravém navazování vztahů, komunikaci svých potřeb ve vztahu a při sexuálním styku nebo o prevenci sexuálního obtěžování a násilí. Škála témat, která se dají pod

tento termín zařadit, je opravdu široká. Všechna však spojují sociální vztahy.

? Na konci léta jste pilotovali nový projekt, který se snaží podpořit vyučující při výuce sexuální výchovy. Jaký byl o workshop zájem?

Zájem byl větší, než jsme čekali. Přihlásilo se hodně pedagogů a pedagožek, kteří se o téma dlouhodobě zajímají a chtějí se nějakým způsobem zasadit o změnu v této oblasti.

? Má vůbec téma sexuální výchovy řešit škola? Není přece jen odpovědnost rodičů, aby s ním své dítě obeznámili?

V Konsentu si myslíme, že by sexuální výchova měla probíhat na obou frontách. Mít základ z rodiny je důležité. Nikdo

ale nemůže zaručit, že se o sexu budou rodiče s dětmi bavit. Takže není jisté, že získají ucelenou představu o navazování vztahů a sexuálním životě. Z našeho pohledu je důležitá sociální sexuální výchova. Ta se zaměřuje na sociální aspekty sexuálního života, jako je navazování vztahu, komunikace o sexu s partnerem i odstraňování různých mýtů, které se vyskytují. Zároveň víme, že výuka v této oblasti může být pro některé vyučující něčím novým a že je těžké hledat na ni v rámci výuky prostor. Proto jsme se rozhodli vyučující v tomto nelehkém tématu podpořit.

? Jak konkrétně vyučující podporujete?

Poskytujeme jim materiály k výuce. Lekce zároveň dáváme volně k dispozici na našem webu (<https://konsent.cz/> – pozn. red.) spolu s instrukcemi a samozřejmě odpovídáme pedagogům na jejich dotazy.

? Jaké oblasti vaše lekce pokrývají?

Původně jsme měli definovány čtyři, ale během srpnového pilotování se nám spolu s učiteli podařilo najít celkem jedenáct tematických oblastí. Těmi jsou souhlas k sexuální aktivitě, mýty o pohlavních orgánech, genderové stereotypy, sexuální orientace a genderová identita. Také respekt, sexuální obtěžování, pornografie a zasílání intimního obsahu. Jsme si však vědomi, že aby byla všechna tato témata pokryta v rámci jednoho školního roku, muselo by se jednat o regulérní předmět. Výhodou rozšíření témat je však větší možnost výběru pro vyučujícího, který si může zvolit, co je pro jeho třídy nejpálčivější, a rozvrhnout si to i do několika let.

? Co potřebují učitelé k tomu, aby mohli kompetentně učit sexuální výchovu?

Podporu školy, dostatečné podklady a materiály a ještě jednu podporu školy.

? Jak by měla dobrá podpora školy vypadat?

To se samozřejmě může lišit škola od školy. Zásadní je, aby byl na výuku tohoto předmětu dostatek prostoru, což v současné době na většině škol není. Jedná se ale o problém, který by bylo vhodné řešit rámcově, nejenom na úrovni jednotlivých škol.

? Máte představu ideální formy výuky sexuální výchovy?

Zatím jsme stále ve fázi, kdy se na ideální formu snažíme přiblížit. Za nás je důležité, aby se studující seznámili se sociálními

aspekty sexuálního života a byli pak schopni své znalosti využívat v běžném životě. Takže například budou vědět, že věci v pornu nejsou reálné. Nebo si budou uvědomovat význam toho, aby byl sexuální styk vždy konsenzuální, a naučí se hlídat své hranice. Jakou formou bude taková výuka probíhat, už pak záleží na možnostech školy. Samozřejmě by z našeho pohledu bylo nejlepší, pokud by sexuální výchova byla samostatným předmětem, ale v současné době je téměř nereálné něco takového požadovat. Za dobrou alternativu považujeme průřezové vzdělávání.

? Můžete uvést podařený příklad z praxe?

Moc se mi líbil přístup jedné pedagožky, která se nám do projektu hlásila. Sama si vyhledala webové stránky kanadské neziskovky (<https://teachingsexualhealth.ca> – pozn. red.), na kterých jsou k dispozici lekce sociální sexuální výchovy pro několik ročníků základní školy, sama si je přeložila a učila podle nich ve svých hodinách. Důraz na proaktivitu vyučujících je kladen i na těchto kanadských stránkách, protože ani v Kanadě není hodinám sexuální výchovy věnován dostatek prostoru. Rádi bychom se v budoucnu dostali na úroveň našich kanadských kolegů a připravili pro vyučující takto rozsáhlou podporu a metodologické podklady.

CO JE A CO NENÍ OBTĚŽOVÁNÍ?

PŘEDSTAV SI NĚKoho, KOHO RESPEKTUJEŠ. TŘEBA SVOJÍ BABIČKU. POMOCÍ NAŠEHO TESTU SI OVĚŘÍŠ, JESTLI BY SE TAKOVÝ CHOVÁNÍ LÍBILO TVÉ BABIČCE. A CO BY SE NELÍBILO BABIČCE BŮDE PRAVĚPĚDOBNE OBTĚŽOVAT KOHOKOLIV JINÝHO.

SCHVÁLILA BY TO BABIČKA?

OSAHÁVÁNÍ A NEVYŽÁDANÝ FYZICKÝ KONTAKT	ANO - NE
POKRÍKOVÁNÍ, HVÍZDÁNÍ	ANO - NE
OPLZLÉ KOMENTÁŘE A POZNÁMKY	ANO - NE
PODRŽENÍ DVEŘÍ	ANO - NE
MASTURBACE A ODHALOVÁNÍ SE, KDYŽ O TO NESTOJÍ	ANO - NE
SPROSTÉ A PONIŽUJÍCÍ VTIPY	ANO - NE
ZÍRÁNÍ	ANO - NE
PRONÁSLEDOVÁNÍ	ANO - NE
POZVÁNÍ NA KÁVU	ANO - NE

WWW.KONSENT.CZ

? Popsala byste jednu lekci, která by mohla sloužit jako vodítko pro učitele, kteří se chtějí do výuky sexuální výchovy pustit, ale nemají s ní žádnou zkušenost?

Způsobů, jak uvedená témata vhodně otevřít, je určitě více. My využíváme interaktivních metod a otevřené diskuse. Jako příklad jedné z námi připravených hodin mohu uvést lekci

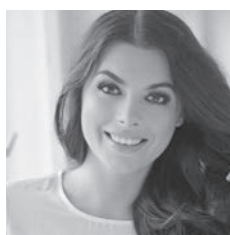
PŘEDSTAVUJEME

o souhlasu. Zkraje hodiny se se studujícími bavíme o tom, co souhlas k sexuální aktivitě vlastně je a co si pod tímto slovem představují oni. Skvěle se nám v této souvislosti osvědčilo video, které je dostupné na YouTube pod názvem Tea Consent. Jde v něm o souhlas k sexu přirovnáním k souhlasu s nalitím šálku čaje. Rozhodně doporučuji. Dále se se studujícími bavíme o souhlasu k jiným aktivitám, třeba o souhlasu k odjezdu na tábor. Jde nám o to, aby si žáci uvědomili, že se jedná o souhlas jako každý jiný a že v každodenních situacích, jako je například už zmiňované nalití čaje, jim také přijde normální souhlas získat, ne někomu nutit čaj násilím. Následně jim pouštíme několik videí, na kterých je zobrazen pár, u kterého to vypadá, že se zrovna na sexuální aktivitu chystá. Ne na všech videích je ale aktivita konsenzuální. Společně se studujícími rozebíráme, zda byly situace zobrazené

ve videích v pořádku, či nikoliv. Videá jsme natáčeli speciálně pro účely této lekce a budou dostupná na našem webu v průběhu příštího roku. Na závěr lekce společně se studujícími shrneme, co to tedy souhlas k sexuální aktivitě je a co jsme se v rámci hodiny vlastně naučili.

? A které offline zdroje lze využít pro přípravu?

Z offline zdrojů bych rozhodně doporučila knihu *Respekt: Všechno, co kluci potřebují vědět o lásce a sexu* od Intiho Charveze Pereze. Původně je určena dospívajícím chlapcům, ale myslím, že by si ji měl přečíst úplně každý bez rozdílu věku nebo pohlaví, a nemusí se jednat ani o vyučujícího sexuální výchovy.

Rozhovor vedla Markéta Beková, redaktorka,
dříve šéfredaktorka magazínu *Perpetuum* a tisková mluvčí *Scio*.

NOVINKA OD ROBERTA ČAPKA

Malá kniha
o velkých
vzdělávacích
myšlenkách

PRÁVĚ
VYŠLA!

MALÁ KNIHA O VELKÝCH
VZDĚLÁVACÍCH MYŠLENKÁCH
**UČ JAKO
UMĚLEC**
ROBERT ČAPEK
ILUSTROVAL RADEK PETŘÍK

ROBERT ČAPEK
ILUSTROVAL RADEK PETŘÍK

kindle

Jan Melvil
publishing

www.melvil.cz

Učitelé sbory základních škol a jejich sociální klima

URBÁNEK, P. a kol. Praha: Wolters Kluwer, 2020

JAN PRŮCHA

Všeobecně se uznává, že učitelé mají rozhodující roli pro úspěšnost vzdělávacích procesů ve školách. Zpravidla se přitom uvažuje o učitelích jakožto individuálních osobnostech. Jenomže fungování každé školy je podmíněno nejen jednotlivci, ale také kolektivem profesionálů tvořeném učiteli, řediteli a jejich zástupci – zkrátka tím, co běžně nazýváme učitelství. Když se ale porozhlédneme po odborné pedagogické literatuře, shledáme nedostatek věrohodných dokladů o tom, jaké vlastně učitelství sbory v současných školách jsou. Český pedagogický výzkum se sice zčásti zabývá učiteli jako specifickou profesní skupinou, ale zcela opomíjí objasnění učitelství sborů.

Za této situace je pozitivním činem to, že doc. Petr Urbánek (Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická na univerzitě v Liberci) s dalšími spolupracovníky a spolupracovníkem vypracovali knižní publikaci o učitelství sborech na základních školách. Kniha je založena na dlouhodobém výzkumu zaměřeném na jednu rozhodující vlastnost všech učitelství sborů, a to na sociální klima, které v nich panuje. Je nesporným faktem, že sociální klima v kterémkoli pracovním kolektivu může být dobré nebo horší, radostné nebo stresující, angažované nebo lhostejné apod. Jenže jak je možné tyto jeho vlastnosti zjišťovat a vysvětlovat? Jak vůbec mohou výzkumníci do sociálního klimatu učitelství sborů proniknout a shromáždit o něm nějaká objektivní data?

V daném výzkumu, jenž probíhal po několik let, bylo vybráno devět škol reprezentujících různé typy základních škol v České republice. Výběr byl proveden s ohledem na to, že školy se liší počtem žáků a učitelů, fungují v odlišných sociálních a ekonomických prostředích, jsou vesměs výrazně feminizované (což by mělo být samo o sobě tématem hodným důkladného prozkoumání) a mají také odlišnou kvalifikovanost učitelství sborů. Základním přístupem v daném výzkumu bylo zjišťování toho, jak samotní učitelé vnímají a prožívají klima, v němž ve své škole pracují. K tomu účelu byla uplatňována tzv. kvalitativní metodologie výzkumu, kdy výzkumníci vstupovali do vybraných škol a v osobním kontaktu s učiteli a řediteli zjišťovali vlastnosti sociálního klimatu. Používali k tomu několik výzkumných nástrojů: dotazníky pro učitele a ředitele škol, hloubkové rozhovory s učiteli a řediteli škol, studium výročních zpráv a vzdělávacích programů škol, inspekčních zpráv, skupinové rozhovory se žáky a pozorování výuky. Je to u nás až dosud ojedinělý komplexní přístup ve zkoumání charakteristik učitelství sborů.

S využitím tohoto přístupu jsou vypracovány a podrobně popsány výsledky o klimatu učitelství sborů. Jsou prezentovány jednak v numerických datech, jednak v grafech dokládajících základní parametry sociálního klimatu: ty ukazují např. stupeň direktivity řízení práce učitelů ze strany ředitelů, stupeň frustrace učitelů a další parametry klimatu. Celkově se potvrdilo, že sociální klima sledované ve školách lze považovat za indikátor kvality profesních vztahů mezi učiteli a řediteli škol a mezi učiteli navzájem. Do jisté míry jsou pro klima důležité také vztahy žáků a rodičů k učitelům.

Výzkum má mnoho co říci pro objasnění praxe, tj. jaké jsou vlastnosti příznivého a nepříznivého klimatu v učitelství sborech. Jak se ukázalo, ve školách s vynikajícím klimatem sborů jsou klíčovými faktory ředitelů, kteří vytvářejí mezilidské vztahy s učiteli a tím podporují nebo brzdí jejich činnost. Důležité přitom je, do jaké míry se vedoucím pracovníkům školy daří přesvědčovat učitele o cílech a vizech, k nimž by měla škola směřovat. Samozřejmě i tento výzkum má určitá omezení – především v tom, že podává údaje o typech škol, avšak tyto údaje není možno zevšeobecňovat na všechny rozmanitosti klimatu ve velkém počtu základních škol, jichž je u nás více než 4 100.

Kromě faktických poznatků z výzkumu je pro aplikaci v praxi důležité, že v knize jsou zveřejněny také dotazníky k měření sociálního klimatu učitelství sborů a otázky z hloubkových rozhovorů s učiteli. Pracovníci ve školách tak mohou nejen vidět, s jakými nástroji se ve výzkumu pracovalo, ale také mohou tyto nástroje využívat k popisu klimatu ve svých školách. Odhalováním negativních vlastností sociálního klimatu mohou napomáhat k lepšímu fungování škol.

Kniha P. Urbánka a kol. je tedy dobrým přínosem nejen pro odbornou, „akademickou“ veřejnost pedagogů, ale také vynikajícím příkladem výzkumu pomáhajícího přímo pedagogické praxi.

prof. PhDr. Jan Průcha, DrSc.,
zakladatel České asociace
pedagogického výzkumu, FF UK

AKTUALITA

Evropský týden odborných dovedností

Letos již po páté vyhlásila Evropská komise osvětovou kampaň na podporu odborného vzdělávání a přípravy – Evropský týden odborných dovedností. Školy, firmy, hospodářské komory, oborové asociace, úřady práce a další instituce se mohou aktivně zapojit a zorganizovat akci, během které představí přínosy odborného vzdělávání pro jednotlivce i pro společnost.

Akce se mohou konat kdykoliv do konce roku a hlavními tématy letošního ročníku jsou
„Zelená dohoda pro Evropu“
a **„Evropa připravená na digitální věk“**.

V České republice má koordinaci této evropské kampaně na starost **Dům zahraniční spolupráce**, který působí také jako národní agentura pro program Erasmus+. Zájemci si mohou přečíst podrobné informace na nově vytvořených stránkách www.objevsvujtalent.cz, kde najdou rovněž online mapu s akcemi, které se u nás pořádají.

Aktuality i zprávy od jednotlivých organizátorů je možné sledovat na sociálních sítích. Stačí si vyhledat hashtag **#ObjevSvujTalent** nebo jeho anglický ekvivalent **#DiscoverYourTalent**.

Lucie Rychlá, komunikační oddělení Domu zahraniční spolupráce

- **Vydává:**
Wolters Kluwer ČR
www.wolterskluwer.cz
- **Šéfredaktorka:**
Mgr. Naďa Eretová
tel.: 246 040 433
e-mail: redakce@rizeniskoly.cz
odborná editorka
Mgr. Markéta Beková
- **Adresa:**
Wolters Kluwer ČR
redakce Řízení školy
U Nákladového nádraží 10
130 00 Praha 3
tel.: 246 040 444
IČ: 63077639
- **Předplatné a distribuce:**
tel.: 246 040 400
e-mail: obchod@wolterskluwer.cz
- **Inzerce:**
Šimon Hřebecký
tel. 773 629 301
e-mail: simon.hrebecky@gmail.com
- **Tisk:**
SERIFA, s. r. o.
Jinonická 80, Praha 5

Za správnost údajů uvedených v článcích odpovídají jejich autoři.

Přetisk a jakékoli šíření dovoleno pouze se souhlasem vydavatele.

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR pod číslem MK ČR E 23924
ISSN 2694-9946

Roční předplatné činí 1139 Kč včetně DPH. Všeobecné obchodní podmínky najdete na www.wolterskluwer.cz/obchod

Předáno do tisku dne 22. 10. 2020

© **Wolters Kluwer ČR, 2020**

Časopis je dostupný také v ASPI a Řízení školy online.

Vytištěno na 100% recyklovaném papíru se značkou Eco-label EU.